

g

Grænsen

Magasinet om mindretal,
sprog og kultur

Nr. 5
Oktober 2025

Tema:
**Mindretal
og musik**

GRÆNSEFORENINGEN

Foto: Grænseforeningen

08 Nolwen Korbell er musiker og bryder sig ikke om at høre, at hun kommer fra det vestlige Frankrig. "Jeg kommer fra Bretagne", siger hun. På Tønder Festival var hun med i 'Minority Langaage Songwriters' Circle' sammen med blandt andre grønlandske Rasmus Lyberth. Festivalen har fået støtte til at åbne et europæisk kontor for mindretalsmusik.

Foto: Poul Struve Nielsen/Grænseforeningen

24 Gitte Bønning Kristensens daglige arbejde er i Dansk Skoleforening for Sydslesvig som skoleleder på Læk Danske Skole. Men i dagene, hvor der er Tønder Festival, arbejder som leder af festivalens irske pub.

28 Med sin nye bog 'Lige på grænsen' vil forfatter Hans Christian Davidsen gerne fortælle, hvor god en historie, grænsen mellem Danmark og Tyskland er.

32 Interview med Jørgen Kühl, som over tid har beskrevet det danske mindretal fra adskillige positioner i Sydslesvig. I anledning af hans 60 års dag udkommer bogen 'Mindretalsperspektiver – set fra det dansk-tyske grænseland' med 57 af hans kronikker fra Flensborg Avis.

- 04 Nyt fra grænselandet
- 05 Leder: Efterlyses: Sydslesvigs næste Jørgen Kühl
- 06 Tema: Mindretal og musik
- 08 Mindretal har også musik
- 16 Sprog er mere end ord
- 20 Undersøgelse af kulturudbud i Sønderjylland glemmer, at kulturen formes i et grænseland
- 24 Skoleleder i Sydslesvig driver pub i Tønder
- 28 Grænsen på godt og ondt
- 32 Mindretallet på kryds og tværs
- 38 Samspil mellem Danmark og Sydslesvig
- 40 Det sker i lokalforeningerne
- 44 Moselig har holdt flyttedag

Foto: Alexander Leicht Rygaard

SSF's Gitte Hougaard-Werner tager her imod Hans Majestæt Kong Frederik ved Dannevirke. Nu tager kongen også imod SSF til de kommende nytårskure.

Mindretal til nytårskur

Kongen tager også imod mindretallets repræsentanter

To af grænselandets fire mindretal kan godt begynde at planlægge en tur til København til januar. Det danske mindretal i Sydslesvig og det tyske mindretal i Sønderjylland er nemlig blevet inviteret med, når kongeparret til januar afholder nytårskur i et nyt format.

"Det er så flot, at det danske mindretal tilgodeses. Det viser endnu en gang, hvor stærkt båndet mellem mindretallet og Kongehuset er. Vi er både stolte og bærede", siger Gitte Hougaard-Werner, formand for det danske mindretals kulturelle hovedorganisation, Sydslesvigsk Forening (SSF), som har modtaget en invitation.

Gitte Hougaard-Werner glæder sig over, at også det tyske mindretals paraplyorganisation, Bund Deutscher Nordschleswiger (BDN), har modtaget en invitation.

Kongehuset har meddelt, at de traditionelle nytårskure bliver fornyet for at sikre en større repræsentativ og geografisk bredde i deltagerkredsen. Kongehuset afholder flere forskellige nytårskure, men i den her sammenhæng er det relevante, at kuren for landsorganisationer vil blive udvidet fra ca. 30 til 100 inviterede organisationer, foreninger og fonde.

Forbindelse fra Lolland til Femern forsinket

Femern Bælt-forbindelsen bliver sandsynligvis ikke klar til 2029, som det ellers var planen. Det er udfordringer med specialfartøjet IVY, der skal bruges til nedsænkning af tunnelelementerne, som betyder, at det skønnes vanskeligt at færdiggøre tunnelen efter den oprindelige tidsplan. Det skriver bygherren Sund & Bælt i en pressemeddelelse.

De danske udfordringer kan dog vise sig at blive overskygget af tyske udfordringer. I løbet af sommeren har en række medier beskrevet, hvordan den tyske styrelse for jernbaner, Eisenbahn-Bundesamt, i et dokument skriver, at det vil tage Deutsche Bahn seks et halvt år at bygge den 2,2 kilometer lange tunnel, som skal forbinde togsprene mellem den tyske ø Femern og det tyske fastland. Det kan betyde, at der tidligst kan køre tog over Femern Bælt-forbindelsen i 2032.

Besøgscenter på Dannevirke holder pause

Siden foråret 2022 har Dannevirke Museum holdt til i en pavillonbygning for at gøre plads til et nyt formidlingscenter om den historiske danske grænse vold. Men den 1. november lukker det midlertidige besøgscenter. For arbejdet med indholdet af det nye museum er nemlig ved at tage fart. Det skriver Dannevirke Museum i en pressemeddelelse. "Vi har brug for alle ressourcer til at forberede os på genåbningen", siger museumsdirektør Lars Erik Bethge. Museumsadministrationen flytter til Slesvighus i Slesvig. Museets formidlere vil fortsat tilbyde skoleprogrammer, rundvisninger og andre aktiviteter i den arkæologiske park. Men der vil altså ikke være en indendørs udstilling.

GRÆNSEFORENINGEN

Magasinet Grænsen nr. 4/2025 87. årgang **Udgiver** Grænseforeningen, Peder Skrams Gade 5, 1054 København K
Ansv. redaktør Poul Struve Nielsen, pn@grænseforeningen.dk, tlf. 2334 5509 **Forside** Poul Struve Nielsen **Layout** Prik
Tryk Jørn Thomsen Elbo A/S **Abonnement** Grænseforeningen, info@grænseforeningen.dk, tlf. 3311 3063
Udgivelsesplan 2025 nr. 6: 9. december. Uopfordrede indlæg modtages gerne, dog uden garanti for trykning.
Læs magasinet Grænsen online www.grænseforeningen.dk/grænsen. **ISSN:** 0903-2223

Efterlyses: Sydslesvigs næste Jørgen Kühl

Af Mirco Reimer-Elster
Formand for Grænseforeningen

Da Jørgen Kühl fyldte 50 år, blev han af Grænseforeningen omtalt som mindretallets mand. Det var en fyldig beskrivelse af en mand med mange talenter, som stadig gør sig gældende, nu hvor han fylder 60 år.

Jørgen Kühl har som forsker gjort mindretal forståelige for flertallet. Hans publikationer har ikke alene sat Sydslesvig ind i en større kontekst, men har også understreget, at mindretalspolitik ikke er et kuriosum for faghistorikere. Mindretallets forhold er tværtimod en lakmusprøve på demokratiets modenhed. Hvordan et samfund behandler sine mindretal, siger meget om dets styrke og rummelighed. Den pointe har Jørgen Kühl gentaget – og underbygget – i årtier, og den er ikke blevet mindre væsentlig med årene, der er gået.

Jørgen Kühl er ikke kun akademiker. Han er også praktiker. Som mangeårig rektor for A. P. Møller Skolen i Slesvig stod han i spidsen for en institution, der hurtigt blev et fyrtårn for danskheden syd for grænsen og et samlingspunkt for unge mennesker, hvis familier aktivt havde valgt det danske til. Under hans ledelse blev skolen et forbillede for, hvordan man som mindretal forener faglighed, dannelse og bevidsthed om egen og fælles identitet uden at lukke sig om sig selv. Tværtimod åbnede Jørgen Kühl skolen for flertalssamfundet i Slesvig. Der var ikke noget at frygte, tværtimod havde sydslesvigerne en masse at vise frem.

Dobbeltrollen gør Jørgen Kühl til noget særligt. Han har både produceret den viden, som politikere og beslutningstagere kan trække på, og han har i den

grad været med til at skabe rammerne, så kommende generationer af sydslesvigere kan vokse op med både tryghed og udsyn.

Hvis man skulle være i tvivl, hvor vigtig Jørgen Kühls bidrag har været til den offentlige debat i Sydslesvig, kan man nærstudere hans gæstekommentarer i Flensborg Avis. Dernæst kan man rimeligvis konkludere, at Jørgen Kühl det seneste års tid har været initiator bag flere væsentlige debatter om livets gang i Sydslesvig end avisens egen redaktion. Af samme årsag har Grænseforeningen med glæde støttet publiceringen af Jørgen Kühls kommentarer i bogform.

Ethvert samfund har brug for mindst én Jørgen Kühl. Både for at forstå sig selv og stille de svære spørgsmål – der kan være ildehørt i andedammens inderkreds – og for at udvide sin egen horisont. Jørgen Kühl har gjort begge dele på imponerende vis i årtier. Det er interviewet i denne udgave af magasinet Grænsen et godt eksempel på. Eller med fødselarens ubeskedne ord: "Det er en evig proces, og man bliver hele tiden overrasket."

Jørgen Kühl er i høj grad Sydslesvigs historiske hukommelse. Men hvem skal videreføre hans vigtige virke som Sydslesvigs fornuftige stemme: hvem er den kommende Jørgen Kühl?

Sydslesvig er i gang med et stort generationsskifte blandt forvaltningscheferne. Senest hos SSF, hvor Lasse Rodewald har afløst Jens A. Christiansen. Det er en vigtig opgave. Men en mindst lige så vigtig opgave er at finde ud af, hvem der en dag skal træde i Jørgen Kühls sted.

Tema: Mindretal og musik

Musik er også et kulturelt udtryk, der er med til at give et mindretal identitet. Det kan være i form af traditionel musik, der går hundredevis af år tilbage, og det kan være i form af popmusik, der er skabt netop for at have noget at stå sammen om i mindretallet. Sproget er vigtigt i sangene, men musik er også mere end de sungne ord.

Tema:
Mindretal
og musik

Mindretal har også musik

Foto: Alexander Leicht Rygaard/Grænseforeningen

Nike Engels og Lisa Stammer bor i Tyskland og er en del af det danske mindretal. De har lavet en landsholdssang på dansk, da det danske mindretals hold deltog i Europamesterskaberne i fodbold for mindretal.

Foto: Poul Struve Nielsen/Grænseforeningen

Af Poul Struve Nielsen

På årets Tønder Festival blev det markeret, at festivalen også arbejder for fremme af mindretalsmusik. Der var gæster fra europæiske mindretal på festivalen, og desuden har mindretallene i grænselandet deres egen musik

Nolwen Korbell er fransk statsborger, men fra mindretallet i Bretagne, og hun synger på bretonsk.

Rikke Thomsen synger på sønderjysk. Det er en dialekt, der tales af mange fra det tyske mindretal i Danmark, og selv om sønderjyderne kalder det 'æ sproch', så er det en dialekt og ikke et sprog. Men dialekten er med til at skabe en regional identitet.

Tønder Festival ruster op med hensyn til fokus på mindretalsmusik. I 2024 modtog festivalen 750.000 kroner til et europæisk kontor for mindretalsmusik. I år har Kulturministeriet støttet

med yderligere 500.000 kroner. Pengene kommer fra Udlodningsmidler, som tidligere hed Tips- og Lottomidler, hvor Kulturministeriet står for mere end 80 procent af de årlige tildelinger.

Med støtten til det europæiske kontor for mindretalsmusik i Tønder styrkes også arbejdet med at fremme minoriteters musikalske udtryk i Europa. Kontoret er en unik satsning på europæisk plan og blev etableret af Tønder Festival.

“Vores interesse er i EU-landene og de mindretal, der er rundt omkring. Der er for eksempel musik, som spilles af sintier og romaer, som er et anerkendt mindretal i Tyskland. I kontoret på festivalen prøver vi at høre, hvad der er af musik. Det gælder musikken fra de frisiske øer, musik i Irland og flamenco-musik i Spanien. Vi satser på, hvad der har kvalitet”, siger Poul-Henrik Jensen, som er næstformand for Tønder Festival Fonden og har opgaven med det europæiske kontor for mindretalsmusik.

Kontorets mission er at kortlægge, formidle og støtte musikalsk kulturarv fra nationale og etniske mindretal i Europa, og støtten fra Kulturministeriet giver nu mulighed for at fortsætte og udvide aktiviteterne både lokalt og internationalt. Det er Folk-Roots-arkivet med beliggenhed i Tønder, der i første omgang varetager opgaven.

Tønder Festival er kendt for rootsmusik i international topklasse, uforglemmelige musikalske øjeblikke, nærvær og en stemning, der samler mennesker på tværs af lande og generationer.

Roots betyder rødder, og det var i høj grad rødderne fra countrymusikken, der blev gravet frem på Tønder Festival i 2025. Den største stjerne på nattehimlen over marsken i den sammenhæng var den tredobbelte Grammyvinder Lyle Lowett, som gav en overlegen koncert med sit vildt rutinerede og velspillede band, som lidt misvisende hedder ‘His Acoustic Group’. Det er elektrisk både i bogstavelig forstand og i overført betydning, for der var så meget nerve i musikken.

Fra samme scene gav to generationer af musikere

“Det handler ikke kun om musikken, men også om sproget. Vi vil gerne holde liv i det. Mange musikere fra mindretal kommer ikke frem i medierne. Vi vil gerne præsentere både mindretalsmusik og sprog”

Poul-Henrik Jensen, Tønder Festival

med sønderjyske rødder også hvert sit brag af en koncert. Rikke Thomsen lagde pladsen ned med ‘æ knæjter’ og fik sagt mojn både da hun kom, og da hun gik.

Det begynder i Tønder

Rikke Thomsens sønderjyske univers er velkendt med sange som ‘Sønderborg City’ og ‘Mojn når vi komme’. Ikke helt så mange ved, at Michael Falch er student fra Tønder Gymnasium i 1976. Nu kom han hjem med en lille synnejysk rap, som han har ‘oversat’ til rigsdansk på Facebook:

*“Jeg kom med huller i bukserne,
Og jeg havde ikke nogen penge,
Men jeg havde de her store ører
Det er i Tønder, det begynder,
Det begynder her i Tønder,
Og vi fik dæleme noget at høre”.*

Mens de sproglige rødder var særdeles sønderjyske, gælder det for begge kunstnere, at de musikalske rødder er amerikanske, og begge musikeres store inspirationskilde er Bruce Springsteen. Michael Falch har sunget duet med den amerikanske superstjerne, som han fik lokket med på scenen til

en Malurt-koncert i Forum i 1981, og Rikke Thomsens golden retriever hedder Springsteen.

En koncert på Tønder Festival 2025 tog virkelig fat i de nordiske rødder og leverede en smuk, indlevende og dynamisk oplevelse, der rakte tilbage til nordiske visetraditioner, tog Højskolesangbogen med og førte det hele til dørs ved også at spille nye kompositioner.

Nordiske rødder

Hvis man har rødder på den jyske eller den skandinaviske halvø eller øerne deromkring, så fandt man sine rødder til folkBALTICA Ensembles koncert om lørdagen.

Ensemblet samlede alle generationer. Deres skolekoncert blev lidt overskygget af, at Vestegnen var rykket til Tønder med Tessa, som jo har sine rødder i rap. Men folkBALTICA Ensemblet, som består af unge musikere fra Region Syddanmark og Slesvig-Holsten, gav også de mange skoleelever en stor oplevelse torsdag morgen. Det var så rent, klart og følsomt, at det fik de små hår på armene til at rejse sig, da Sigrid Hoque fra Rødding lagde ud med at synge 'Sensommervise'. Nerven og præcisionen holdt hele vejen igennem koncerten, som bød på afstikkere til Nordtyskland mod syd og Norge højt mod nord.

folkBALTICA Ensembles musik var indiskutabelt nordisk, og der blev sunget på både dansk og tysk, som jo begge er mindretalssprog i grænselandet. Det er sønderjysk sådan set ikke, det er en dialekt, og det kan diskuteres, om grønlandsk er det. Rasmus Lyberth mener det ikke, selv om han deltog i 'Minority Language Songwriters' Circle' sammen med Rikke Thomsen, der som altid sang sin sønderjyske dialekt. De tre andre deltagere, skotske Ainsley Hamill og waliske Llewellyn Staffan, som sang gælisk og walisisk, samt Nolwen Korbell fra Bretagne, som sang på bretonsk, præsenterede til gengæld mindretalssprog. Og der står noget på spil for dem, for de har ikke, som de tyske sønderjyder og de danske sydslesvigere et moderland, der bakker dem op.

"Jeg bryder mig ikke om at høre, jeg kommer fra det vestlige Frankrig. Jeg kommer fra Bretagne", sagde Nolwen Korbell.

"Min sang hedder 'hvor skal vi hen?' Ingen steder lige for tiden, er jeg bange for. Hvor skal folk hen? Krydser de havet eller grænsen for at tabe eller vinde? Eller

for at ende på bunden af havet? Hvad er folket? Jeg vil håbe, eller rettere jeg tror, at mennesker er de samme overalt. Når vi er født, synger vi de samme sange. Et skrig eller noget. I Tønder, i Hamborg, i Gaza, i Bretagne, i Glasgow. Men det vil også vise sig, at Orwell havde ret. Nogle er mere lige end andre," tilføjede hun med henvisning til den engelske forfatter George Orwells roman 'Animal Farm'.

Tønder Festivals arbejde med mindretalsmusik er stadig nyt, men der kommer til at være flere arrangementer i fremtiden.

Musik og sprog

Fokus er altså på musik, der har rødder i både nationale og etniske mindretal.

"Vi skal have set nærmere på, hvad det er for mindretal og sprogområder, der er i de forskellige lande, hvordan det udtrykkes musikalsk. Projektet med mindretalsmusik er begyndt i efteråret, så det er i sin vorden. Den særegne måde, nogle kunstnere fra mindretal synger på, er anderledes end mainstream. Vi har fået midler til arbejdet i to år, så vi kan køre videre. Vi skal gerne komme længere ud," siger Poul-Henrik Jensen.

Han tilføjer, at det tyske mindretal i Danmark, BDN (Bund Deutscher Nordschleswiger), som jo også er det lokale mindretal i Tønder, har anbefalet ansøgningen sammen med den europæiske organisation for nationale mindretal, FUEN (Federal Union of European Nationalities).

"Dem vil vi gerne inddrage. Det handler ikke kun om musikken, men også om sproget. Vi vil gerne holde liv i det. Mange musikere fra mindretal kommer ikke frem i medierne. Vi vil gerne præsentere både mindretalsmusik og sprog. Vi har fået penge, som betyder, at vi kan køre videre. I efteråret har vi arrangementer med noget britisk mindretalsmusik, og senere noget nordisk kormusik og flamenco i Spanien", siger Poul-Henrik Jensen.

Grænsen mellem, hvad der er mindretalssprog og mindretalsmusik, kan være hårfin, hvis man binder det op på, om det er et mindretal, der er anerkendt i opholdslandet eller ikke. Sintier og romaer har for eksempel en musikkultur, der er kendt i store dele af Europa, og i Tyskland vil udøverne repræsentere et anerkendt mindretal, i Danmark vil de ikke. ➡

Den grønlandske sanger, Rasmus Lyberth, mener, at ordene bare er en lille del af sproget. På scenen er Rasmus Lyberth også så nærværende, gennemboende og intens, at det giver mening, når han siger, at mimik og følelser er at sidestille med de talte eller sungne ord.

Frisisk folkemusik

Lidt samme intensitet kan man spore hos Keike Faltings fra Før. Det har ikke noget med Tønder Festival 2025 at gøre. Hun var ikke på programmet. Men hun synger på frisisk, og i dette tilfælde er der ingen diskussion. Det er et mindretalssprog, og friserne er, som danskerne, et anerkendt mindretal i Slesvig-Holsten i Tyskland.

Selv om kun cirka 10.000 taler frisisk i Tyskland, hvor der bor 80 millioner mennesker, fik hun med bandet Kalüün en fornem musikpris, Preis der deutschen Schallplattenkritik, for albummet 'Spöören'. I Kalüün sang hun tekster skrevet på Fering, Før-dialekten på det nordfrisiske sprog. I bandet var også brødrene Dennis og Dirk Werner, og hendes bror Jan Faltings.

"Vi gik i arkiver på Før. Vores bedstemor kunne huske nogle ældgamle sange fra middelalderen, som den ældre generation stadig sang til festerne. Vi fandt noter til gamle sange. Men desværre ikke lydoptagelser. Så blev vi inspireret af det irske og af folkemusikken fra Fanø. Vores far har altid været glad for at skrive digte på frisisk. Så fik vi et frisisk repertoire", har Keike Faltings tidligere fortalt til magasinet Grænsen. Udover sange sunget på Fering spiller bandet traditionel og moderne folkemusik. Volkert Faltings, fader til Keike og Jan Faltings, skrev tekster og har studeret den frisisk-jyske spillemandsmusik. Han har også samarbejdet med Tønder Kulturskole og musikere som Peter Uhrbrand fra Fanø.

Dr. Volkert Faltings er honorarprofessor i frisistik på Europa Universitetet i Flensburg.

"Vi har haft frisisk musik på Før, og vi har været tæt forbundne med øer som Rømø, Fanø og Manø. Der har været en meget ens kultur. Der har været sange. Men man har glemt dem. Det har vi måttet genopfinde", siger han.

"Der har været en tendens til, at folkemusik kun kunne synges på engelsk, som Bruce Springsteen,

Foto: Slesvigsk Parti

Leif Curdes bor i Danmark, men er en del af det tyske mindretal. Han er med i bandet sihav, der har lavet en sang på tysk til LIET International, Melodi Grand Prix for mindretal.

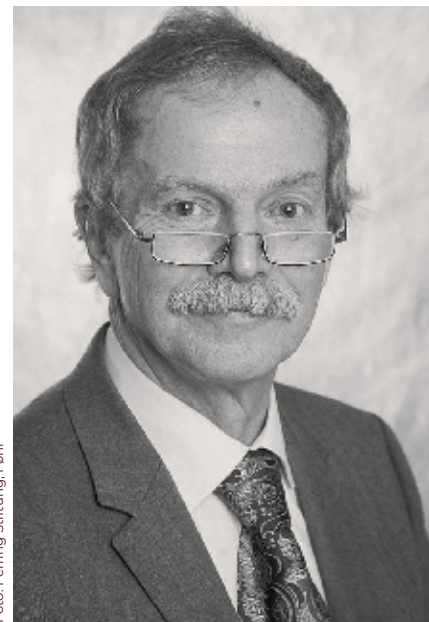

Foto: Ferring Stiftung, Før

Dr. Volkert Faltings har været med til at skrive nye tekster til gamle frisiske viser. Det frisiske mindretal har ikke som danskerne og tyskerne et moderland, hvor der produceres masser af musik.

Foto: Poul Struve Nielsen/Grænseforeningen

Poul-Henrik Jensen er næstformand for Tønder Festival Fonden og har opgaven med det europæiske kontor for mindretalsmusik.

eller man kunne synge nogle tyske viser. Først senere har vi genopfundet frisisk musik på vores eget folks sprog.”

På spørgsmålet om, hvorfor frisisk musik ‘forsvandt’, svarer Volkert Faltings:

“Hvorfor forsvandt det? Preusserne sørgede for, at man i skolerne kunne få et musikinstrument fra staten til at øve marchmusik og sange. Så det var en anden tradition, der blev udbredt efter 1864. Vores sprog blev betragtet som et bondesprog. Men at være tysk statsborger betyder ikke, at man taler tysk. Vi er tyske statsborgere. Men den måde, vi lever på, er ikke nogen særlig tysk måde. Jeg er også nordfrisisk, men jeg taler en særlig dialekt, der er forskellig fra den på fastlandet.”

Han mener, at folk fra Før og Fanø har meget mere til fælles med hinanden end med tyskere og danskere.

“Traditionel musik fra de nordfrisiske øer og Fanø, Rømø og Manø har meget til fælles, selv om de ikke taler frisisk der. Befolkninger-

ne på øerne har mødt hinanden som sømænd. De har været hjemme og været lidt sammen med konen, og så er de taget afsted på skibene igen. Når man sidder sammen, laver man musik. Nogle af de traditionelle melodier kommer fra Før. Meget af musikken kommer fra Fanø.”

Han tilføjer, at grænsen, der blev trukket i 1920, intet har at gøre med musik.

“Der har musikalsk ikke været nogen kontakt med kontinentet. Vi har haft kontakt via havet. Hvis man har et fælles grundlag, har man også et fælles bånd. Selvfølgelig har den nye frisiske folkebevægelse en identitet, der kan være unik i en større sammenhæng.

Vi har mødt Peter Uhrbrandt fra Fanø og hans folkemusik og vi har spillet sammen med dem, og vi har fundet ud af: I er ligesom os. I Sønderho på Fanø spiller de en sang, ‘der Föhring’. Hvad betyder det? Det betyder, at det kommer fra os,” siger Volkert Faltings.

I Folkemusikken er der altså historiske og musikalske traditioner, som er forbundet med mindretallene, også i det dansk-tyske grænseland. Men der bliver også lavet ny musik med udgangspunkt i mindretallenes hverdag.

Dansk og tysk mindretalsmusik

Da frisere, danskere og tyskere fra mindretallene sammen holdt Europamesterskaber i fodbold for mindretal, Europeada, blev der lavet en sangkonkurrence for at finde en landskampssang for de danske hold. Lisa Stammer og Nike Engels vandt med ‘Vor sang’. “Europeada var en kæmpe oplevel-

se! Hele arrangementet havde en utrolig fællesskabsfølelse over sig, og at kunne bidrage til dette fællesskab med en sang var en ære. Det var helt vildt at høre børn, unge og voksne fra mindretallet synge med på den”, fortæller Lisa Stammer. Hun tilføjer, at det betyder noget at kunne lave musik i danske rammer i Sydslesvig. “Det betyder helt vildt meget! Jeg har lært musikken at kende i mit hjem, men dernæst i skolen og indenfor mindretallets rammer, og det er en helt særlig del af min passion for musik. Det betyder altid lidt ekstra meget at spille for mennesker fra mindretallet.”

I modsætning til frisierne har det danske mindretal et moderland, hvor der laves masser af musik på dansk.

“Det betyder, at der åbnes op for et nyt område, hvor man kan føle sig hjemme. Det er fedt at have mulighed for at få inspiration på begge sider af grænsen og på den måde lære, i mit tilfælde Danmark, bedre at kende på verdens bedste måde! En stor del af min Spotify-spilleliste består jo af danske sange, og det er ofte dem, jeg bedst kan lide, fordi dansk musik er helt fantastisk! Det knytter bånd i mindretallet, men også hen over grænsen”, siger Lisa Stammer.

Hun tilføjer, at det er med til at udvikle hendes danske, sydslesvigske identitet, når hun laver musik på dansk.

“Det skaber et bånd til Danmark og det danske sprog og knytter mig tættere på det danske. Til ➡

de danske årsmøder i Sydslesvig kan jeg tydeligt mærke, hvor meget det betyder, at jeg får lov at synge mine danske sange. Og jeg elsker det, fordi jeg ved, at mine ord bliver forstået, siger Lisa Stammer.

Leif Curdes er med i bandet sihav, der blev dannet for to år siden i forbindelse med kulturprojektet 'Bau Dir Deine Band', som Bund Deutscher Nordschleswiger (BDN), der er det tyske mindretals paraplyorganisation, igangsatte med støtte midler fra Tysklands Udenrigsministerium. I 2024 repræsenterede bandet det tyske mindretal i Liet International, der er Melodi Grand Prix for Europas mindretal, som blev afholdt på Korsika.

"Det betyder selvfølgelig meget for os i sihav at kunne lave tysk musik i Sønderjylland. Det viser både, at folk generelt er interesserede i tysk kultur, men også at det tyske mindretal er meget godt integreret hernede", siger Leif Curdes.

Han tilføjer, at det altid er nemmest at udtrykke ens følelser, når man kommunikerer på sit modersmål.

"Derfor er det også helt naturligt for os, der alle har tysk som modersmål, at skrive vores tekster på tysk. At kunne det, og at kunne fremvise disse sange i et land, hvor der tales et andet sprog normalt, er et privilegie. Udover det er vi heldige, at mange hernede alligevel forstår tysk, og dermed forstår indholdet i vores sange".

Han siger om projektet 'Bau dir deine Band':

"Vi bliver altså understøttet fra Tyskland af. Formålet ved projektet er at fremme det tyske sprog i den danske kulturverden. Muligheden

for at hente inspiration i Tyskland giver os ikke kun sproget, men også masser af eksempler på god, tysk musik, hvilket også kan være nyttigt, hvis vi vil spille et cover".

Resten af Europa

Så havnede vi hos det lokale mindretal i Tønder, hvor Tønder Festival længe har ønsket en mulighed for at understøtte mindretalsmusik over grænserne. Ikke mindst med blik på Europa, hvor der overalt spilles musik, som stammer fra mindretalskulturerne.

"Der er mere end nogensinde

brug for at undgå grænsekonflikter og hæve mindretallenes kulturelle stemme. Musik og kultur kan i den sammenhæng gøre en forskel," siger Henrik Juul, formand for Tønder Festival Fond.

Andre eksempler på folkelig musik fra europæiske mindretal er den kendte musik fra roma-kulturen, klezmer-musik fra Central- og Østeuropa, folkemusik fra Balkan og de mere orientalsk betoned genrer, musik med rødder i Andalusien og Baskerlandet samt den ukrainske folkemusik.

“Vores sprog blev betragtet som et bondesprog. Men at være tysk statsborger betyder ikke, at man taler tysk. Vi er tyske statsborgere. Men den måde, vi lever på, er ikke nogen særlig tysk måde. Jeg er nordfrisisk, men jeg er fra Før og taler en særlig dialekt, der er forskellig fra den på fastlandet.”

Dr. Volkert Faltings er honorarprofessor i frisistik på Europa Universitetet i Flensborg.

Altid opdateret

om grænselandet

Få adgang til nyheder og artikler fra det dansk-tyske grænseland, når du har lyst - året rundt.

Prøv vores introduktionstilbud
for kun 7,50 kr. / 1 €
første måned!*

Ingen binding, månedlig opsigelse mulig.

Scan qr-koden eller gå ind på fla.de/abonnement for at tage imod tilbuddet.

Få en måneds
abonnement til
7,50 kr.*

*Abonnementet fortsætter efter introduktionsperioden til den aktuelle abonnementspris, pt. 75 kr. pr. måned.

FLENSBORG **A**VIS

Tema:
Mindretal
og musik

Sprog er mere end ord

Der er kræfter, som gerne vil have grønlandere
i Danmark anerkendt som mindretal – og
dermed grønlandsk som mindretalssprog og
grønlandsk musik som mindretalsmusik

Af Poul Struve Nielsen

Der kan løbende være diskussioner og justeringer med hensyn til, hvad der er mindretal. Er grønlandsk for eksempel et mindretalssprog i Danmark? Det korte svar er nej, for det kræver, at den danske regering anerkender det, og det eneste mindretalssprog, der er anerkendt i Danmark, er tysk.

I det nye Kongevåben fra sidste år er ikke bare hele Rigsfællesskabet – Danmark, Færøerne og Grønland – med i våbnets felter. Der er også blevet plads til de slesvigske løver. Man kan selvfølgelig tolke det som Sønderjylland, der jo også er en del af Slesvig. Men Sønderjylland er jo også en del af Danmark, så Kongevåbnet må siges at række ud til det danske mindretal i Sydslesvig. Selv om de er tyske statsborgere og ikke lever i Rigsfællesskabet, så bekender de sig til det danske.

I Tyskland er dansk et mindretalssprog, og tysk er et mindretalssprog i Danmark.

Den særlige status giver blandt andet det tyske mindretal ret til at bruge deres modersmål i egne skoler og institutioner, og det giver dem penge til at fastholde og udvikle deres kultur. Kunne grønlandere i Danmark ikke kræve de samme rettigheder?

Det har været diskuteret i Grønland, og Naalakkersuisut, den grønlandske regering, har henvendt sig til rigsmyndighederne med en anmodning om igangsættelse af en undersøgelse af, hvorvidt grønlandere i Danmark ønsker at blive anerkendt som et nationalt mindretal i Danmark.

Til en artikel på TV 2 Nyhedernes hjemmeside siger det grønlandske folketingsmedlem Aaja Chemnitz fra partiet IA, at hun synes, det er fint at tage diskussionen, men det skal være på et oplyst grundlag, og hun ser flere udfordringer end fordele, som tingene er lige nu.

FN's specialrapportør for oprindelige folks rettigheder, José Francisco Cali Tzay, udtalte i 2023 hård kritik af behandlingen af grønlandere i Danmark. I en rapport fra januar i år anbefaler Europarådets rådgivende ➡➡

komité til beskyttelse af nationale mindretal, at Danmark undersøger, om der er behov for at udpege grønlændere i Danmark til et nationalt mindretal efter Europarådets rammekonvention om beskyttelse af nationale mindretal.

En del af vreden og livet

Om det er mindretalsmusik eller ej, så er danskerne ikke ubekendte med grønlandsk musik, og det skyldes først og fremmest den grønlandske sanger Rasmus Lyberth. I et interview med magasinet Grænsen inden han skal optræde på Tønder Festival, afviser han at kalde grønlandsk et mindretalssprog.

“Det tror jeg ikke, grønlandsk er. For mig er sproget en del af verden og livet. Vi har altid haft vores eget sprog. Også før vi blev venner med danskerne. Danskerne snakker dansk. Det gør vi også. Og når vi er sammen som grønlændere, snakker vi grønlandsk.”

“Jeg har sunget på grønlandsk i mange år, og der er ikke nogen, der forstår en skid. Alligevel har jeg tjent penge på det. Jeg synger på grønlandsk, så folk ude i verden kan opleve, at der ligger et land langt nordpå, som har deres eget sprog”, siger Rasmus Lyberth.

Han har optrådt mange gange for Kongehuset. Også i udlandet, når Dronning Margrethe var på statsbesøg. Han spurgte sig for hos hoffet om, hvorfor de ikke tog den mest populære sanger i Danmark dengang, Kim Larsen, med.

“De svarede: Rasmus, du har den måde at synge på, så folk forstår det, selv om de ikke kan forstå sproget”, fortæller han.

Der ligger altså meget mere i sproget end den enkle betydning af de ord, der bliver sagt.

“Jeg er verdensborger. Stolt verdensborger. Når jeg laver sange, er min tanke, at man ikke skal problematisere det for sig selv og for andre. Det er spild af tid. Vi har vores egen måde at snakke om tingene på. Vi skal være glade for det.”

I en artikel i hjemløseavisen Hus Forbi for nogle år siden sagde Rasmus Lyberth:

Da jeg var sømand, tænkte jeg på, om jeg skulle synge på engelsk eller dansk. Men jeg fandt ud af, at vi er en del af verden, og så må jeg bruge den del af verdens sprog, vi har samme sol, samme jord, samme latter, vi græder sammen, og sproget er bare et lille skrift i forhold til alt det andet.

“Og det mener jeg stadigvæk.

Livet har lært mig, at man skal leve det, så længe man har det. Og tænk, at jeg får lov at synge på grønlandsk. Vi har lyd. Mimik, følelser.”

“Jeg kan godt lide Kongeriget.

Jeg elsker det. Jeg kan også godt forstå, at medlemmerne af Kongehuset elsker Grønland. Når man kommer op til den kæmpe natur, bliver man så lille. Jeg tror, det er det, kongefamilien bliver så glad for at opleve.”

Når nu, Rasmus Lyberth er i Tønder, kan han opleve, at det lokale tyske mindretal har skoler, som modtager støtte på lige fod med danske skoler. Hvis nu grønlændere blev anerkendt som nationalt mindretal i Danmark, kunne man måske forestille sig, at grønlænderne kunne få deres egne skoler i

de byer i Danmark, hvor der bor mange grønlandere, som i Esbjerg, Aalborg, Odense, Aarhus og København?

Nej, det ser han ikke nogen grund til.

“Vi har været selvstændige i tusind år. Vi har vores egen måde at tænke og absorbere på. Det har vi udviklet gennem mere end tusinde år. Hvad politikerne pønser på, og det gælder politikere i hele verden, det er en anden sag. Samfundet skal jo passes på en eller anden måde. Og dem, der gør det, har bedre og dårligere dage”.

“Men den udvikling, vi har som mennesker, er helt speciel. Vi skal forstå at være taknemmelige over, at vi får lov at leve her på sådan et smukt sted. Når man tænker på verden lige nu med Trump, Kina og Israel, så er det få mennesker, som prøver at styre os, milliarder af mennesker. Men vi er alle dygtige væsener med vores følelser, vores kroppe og vores sprog.”

“Jeg har sunget på grønlandsk i mange år, og der er ikke nogen, der forstår en skid. Alligevel har jeg tjent penge på det.”

Rasmus Lyberth, Musiker

Tema:
**Mindretal
og musik**

Kulturens Analyseinstitut synes at bruge samme skabelon på alle kommuner. I Sønderjylland rækker det ikke, for kulturen standser ikke ved grænsen

Foto: Lars Salomonsen

Rapporten fra Kulturens Analyseinstitut overser, at, at der er et rigt kulturliv på tværs af grænsen og et dansk kulturliv lige syd for grænsen. folkBALTICA, hvis ensemble her ses øve i Tønder, er f.eks. en grænseoverskridende festival, som tre af de fire sønderjyske kommuner er med til at finansiere sammen med partnere både nord og syd for grænsen.

Undersøgelse af kulturudbud i Sønderjylland glemmer, at kulturen formes i et grænseland

Af Poul Struve Nielsen

“F or første gang har de fire sønderjyske kommuner, Sønderborg, Tønder, Haderslev og Aabenraa, fået kortlagt borgernes kulturforbrug på én gang”, indledes en pressemeddelelse fra Aabenraa Kommune.

Anledningen er, at Kulturens Analyseinstitut har foretaget en undersøgelse, som borgere fra alle fire kommuner har deltaget i. Analysen er bestilt af Sønderjysk Kulturkoordinationsudvalg, der er et forum for de fire sønderjyske kulturudvalgsformænd.

Kortlægningen overser desværre fuldstændig, at Sønderjylland ligger i et grænseland.

I et afsnit, hvor rapporten citerer borgerkommentarer, udtrykker en 41-årig kvinde fra Bolderslev i Aabenraa Kommune det meget klart.

“Jeg søger mest events uden for kommunen og landet, da mine interesser er lidt smalle i forhold til, at det kunne lade sig gøre i lille Aabenraa”, citeres kvinden i rapporten.

Uden for landet, altså Danmark, er ikke så langt væk. Den største by i nærheden af Bollerslev er Flensborg, som ligger 32 kilometer væk, i Tyskland. Hvis du bor i Padborg, er du strengt taget i en forstad til Flensborg, du skal bare huske passet, så kan du nemt tage til rockkoncert i Volksbad eller Kühlhaus, til jazz i Flensborghus eller klassisk i Deutsches Haus. Der har for eksempel lige været KLANG Festival, som det danske mindretals kulturorganisation, Sydslesvigsk Forening (SSF), er med til at arrangere. Og der er kun få kilometer fra grænsen til Emil Nolde-museet i Søbøl.

Men bortset fra det lille citat er det ikke nævnt i en ➡

eneste sætning i rapporten, at der er et rigt kulturliv og et dansk kulturliv lige syd for grænsen. folkBALTICA er f.eks. en festival, som tre af de fire sønderjyske kommuner er med til at finansiere sammen med partnere både syd for grænsen og i Danmark med kontor i Flensborg. Festivalens koncerter afholdes i både Sønderjylland og Slesvig-Holsten. Og med folkBALTICA Ensemblet findes der faktisk et ensemble, som samler unge musikere fra Region Syddanmark, som de sønderjyske kommuner en del af, og forbundslandet Slesvig-Holsten.

Kulturaftale

Alle fire kommuner er en del af Kulturaftale Sønderjylland-Schleswig, som sætter rammerne for et koordineret og målrettet arbejde frem mod 2028 for at udvikle kulturen på tværs af den dansk-tyske grænse med fokus på kulturelle fællesskaber og trivsel på tværs af grænsen samt på demokrati og medborgerskab.

Der er masser af andre grænseoverskridende arrangementer hele tiden.

Kulturens Analyseinstitut har også kortlagt kulturlivet i andre danske kommuner. Det tyder på, at man arbejder ud fra den samme skabelon alle steder, og derfor er der ikke taget højde for, at man er i en grænseregion, hvor der både er et dansk og et tysk kulturliv på begge sider af grænsen samt en masse grænseoverskridende kulturelle tilbud og aktiviteter. Og det er ikke helt forkert, siger direktør Esben Danielsen fra Kulturens Analyseinstitut, da han bliver spurgt til rapporten i forhold til de særlige aspekter ved kulturlivet i en grænseregion.

“Din pointe er fuldstændig rigtig. Andre kommuner andre steder i landet vil sige det samme. Bare ikke om grænsen til et andet land. Vi har aldrig i Danmark kortlagt vores kulturliv lokalt og dybt. Det metode-mæssige greb her får kun de første dele af kulturlivet med. Der er en række perspektiver yderligere. Jeg håber, at når man lærer det lokale kulturliv godt at kende, så kan man gå videre”, siger han.

Esben Danielsen understreger, at undersøgelsen handler om at kortlægge, hvad der foregår. Hvad la-

“Når man ikke kender det lokale kulturliv, kan man heller ikke sammenligne og se, hvad man kan lære af andre, og hvad der kan være godt at løfte. Hvad foregår der egentlig og hvad går borgerne op i.”

Esben Danielsen, direktør, Kulturens Analyseinstitut

ver borgerne i kommunerne af kulturelle aktiviteter?

“Med den afgrænsning, der er i en kommune, kommer vi ikke dybt ned i, hvad borgerne laver udenfor kommunen, og hvad der kommer af turister til kommunens kulturliv. Det har det undersøgelsesdesign ikke med. Der er andre ting, som ikke afdækkes. Vi har for eksempel et stort ønske om også at få børnenes kulturliv med. Alle de ting, der foregår for børn på institutioner, skoler og i fritidslivet kan man ikke se”, siger han og tilføjer:

“Pointen er, at når man ikke kender det lokale kulturliv, kan man heller ikke sammenligne og se, hvad man kan lære af andre, og hvad der kan være godt at løfte. Hvad foregår der egentlig og hvad går borgerne op i. Men det er en pointe i alle kommuner: Kultur respekterer ikke kommunegrænser”.

Lokal forankring

Og altså heller ikke nødvendigvis landegrænser. Esben Danielsen understreger, at hvis man i kommunerne skal vide, hvad man samarbejder om, skal man vide, hvad der står stærkt og mindre stærkt i sit eget lokalområde.

“Det er vigtigt med den lokale forankring, at der er der en kritisk masse af aktivitet, og at der er en god kvalitet. Hvis de tre ting er til stede, har man en styrkeposition, som er god at samarbejde ud fra. Musik er noget af det, som alle blev overraskede over,

hvor meget der er af. Det skabes af ildsjæle, der er et meget stort civilsamfundsorganiseret musikliv i Haderslev”, nævner Esben Daniel- sen som eksempel.

Han tilføjer, at billedkunst og kunsthåndværk ikke står særlig stærkt i Aabenraa. I forhold til andre kommuner, som Kulturens Analy- seinstitut har analyseret, står biblio- teksvæsenet rigtig stærkt i alle fire sønderjyske kommuner. Klassisk musik står ikke overraskende stærk i Sønderborg, hvor man har Alsion, hvor Sønderjyllands Symfoniorke- ster primært holder til.

Undersøgelsen viser blandt andet, at i de sønderjyske kommer der flere, som har set scenekunst live end i andre kommuner, færre som har været i biografen, flere som har været til rytmisk koncert, færre som har været til klassisk koncert, og færre som har været på museum.

“Det er rigtigt, at undersøgelsen kigger på det lokale. Det er det, der er i fokus. Det grænseoverskriden- de og det mere nationale er ikke med,” slår Esben Danielsen fast.

Stærk kulturprofil

Det, man har undersøgt, er, hvor styrkerne er i de sønderjyske kulturtilbud, hvor svaghederne er, hvad borgerne efterspørger, og hvad de er glade for. De spørgs- mål, der er stillet i forbindelse med undersøgelsen, har givet cirka 2.000 besvarelser om kulturforbru- get fra borgere fra hver af de fire sønderjyske kommuner.

“Det er utroligt spændende at få

syn for, hvad borgerne faktisk går op i på kulturområdet. Ofte bliver vores forestillinger anekdotiske eller gættende, men her har vi fået en god mulighed for med data at kigge på, hvor der er forbedrings- potentialer, men også hvor vi har noget at arbejde videre på”, siger Signe Bekker Dhiman (A), formand for Kultur- og Fritidsudvalget i Aabenraa Kommune.

I analysen er der blandt andet lavet en analyse, hvor styrker, svagheder, muligheder og trusler bliver analyseret på baggrund af besvarelsene.

“Det er helt tydeligt, at vi har en stærk, sønderjysk kulturprofil med et stort udbud af forskellige kultur- tilbud til borgerne. Det er noget, vi skal dyrke og blive endnu bedre til at formidle. Vi har en unik historie, som står stærkt i borgernes be- vidsthed også på kulturområdet, si- ger René Andersen, der er formand for Kultur- og Fritidsudvalget i Tøn- der Kommune for Tønder Listen.

Analysen peger også på, at mange borgere allerede er godt tilfredse med kulturudbuddet i Sønderjyl- land, og at især familierne sætter pris på det varierede tilbud, der fin- des i de fire sønderjyske kommuner. “Vi kan heldigvis se, at kulturom- rådet i Sønderjylland har det godt. Mange borgere peger på et bredt udbud, hvor især de musikalske oplevelser nyder stor opbakning. Når det er sagt, så skal vi selvføl- gelig fortsat udvikle os og blive bedre — og der er analysen en god vejviser — men jeg glæder mig over, at vi med vores sønderjyske,

tværkommunale samarbejde står rigtig stærkt”, siger Christel Leiendecker (Slesvigsk Parti), der er formand for Udvalget for Kultur, Idræt og Medborgerskab i Sønder- borg Kommune.

Plads til udvikling

Analysen peger også på steder, hvor der er plads til udvikling og forbedring. Herunder et mang- lende kendskab til et ellers stort udbud, manglende overblik som i værste fald betyder at borgere går glip af tilbud og en for stor geogra- fisk spredning i Sønderjylland.

“Kulturen i Sønderjylland spirer i fællesskaber, frivillighed og lokale ildsjæle. Masser af borgerne er kulturaktive, og der er et bredt ud- bud af oplevelser – fra bibliotek og biograf til festivaler og fællessang. Kulturen er ikke blot underhold- ning, men en drivkraft for trivsel, sammenhold og lokal identitet. Det giver mening med et tæt tværkom- munalt samarbejde, der kan forløse potentialer og bidrage til sammen- hængskraft og livskvalitet i det sønderjyske”, siger Kjeld Thrane (K), formand for Kultur- og Fritidsudval- get i Haderslev Kommune.

Det Sønderjyske Kulturkoordina- tionsudvalg behandler Kultur- profilen igen på deres møde 10. oktober. I den kommende tid behandler de lokale kulturudvalg både deres egen og den fælles kulturprofil.

Og her får de jo mulighed for at tage med, hvordan de også kan kortlægge og udbygge det græn- seoverskridende kultursamarbejde.

Tema:
Mindretal
og musik

Skoleleder i Sydslesvig driver pub i Tønder

Af Poul Struve Nielsen

Som Irland er porten til Atlanten, hvor næste stop fra Europa er den amerikanske østkyst, er Little Dublin sidste stop, før man træder ind i Tønder Festivals western område 'Outlaw Village'.

Pub-mutter Gitte Bønning Kristensens daglige arbejde er i Dansk Skoleforening for Sydslesvig.

Men i dagene, hvor der er Tønder Festival, arbejder hun altså også på festivalens irske pub, hvor der skænkes Guinness, øl og whisky – og der ryger også en del snaps over bardisken, for de sælges billigt sammen med den helt store tradition, som ikke er spor irsk, men hører grænselandet til: solæg.

'Oplev Sønderjylland' skriver, at solæg er en klassiker på et sønderjysk påskebord, og de ofte bliver skyllet ned med øl og snaps. Det har ikke noget med solen at gøre. Navnet er afledt af det tyske Solei. Sole betyder saltlage, Ei betyder æg, og ægget har ligget i saltlage. ➡➡

Skoleleder på Læk Danske Skole, Gitte Bønning Kristensen, er frivillig på Tønder Festival. Her bruger hun sine lederevner til at drive festivalens irske pub Little Dublin

“Vi har hos os i ‘Little Dublin’ lavet 3.200 i alt, og der bliver udsolgt”.

Det er særligt fredag og lørdag, der er travlt. Det er en irsk pub, naturligt nok når den nu er opkaldt efter den irske hovedstad.

“Det er det, der er temaet. Vi har irsk musik og dans. Der er sessions på begge etager. Scenen i underetagen er forbeholdt de professionelle musikere. Musikerne er fra Tønder og Irland, og de danser også” siger Gitte Bønning Kristensen.

Frivilligt job

Lederjobbet er, som andre tjanser på Tønder Festival, et frivilligt job. Hendes primære job er at være skoleleder på Læk Danske Skole.

“Det er en fællesskole med grundskole fra 1.-6. klasse og overbygning fra 7.-10. klasse, hvor vi også tager imod elever fra Vimmersbøl, Medelby, Skovlund, Nibøl og nogle gange Risum og Ladelund Ungdomsskole. Man kan tage 10. klasse hos os og bo på ungdomsskolen i Ladelund. Det sker, at jeg møder tidligere elever på festivalen. Nogle af dem, der tager deres ungdomsuddannelser i Tønder, kommer her jo. Men selv om de kommer på festivalen, er det oftest ude på festivalpladsen, jeg møder dem og ikke så meget her i pubben. De er vist ikke så meget til Guinness endnu, siger hun med et smil”

Gitte Bønning Kristensen har været skoleleder i Læk siden januar 2020.

“Jeg begyndte under coronapandemien, hvor reglerne var strammere i Tyskland, så det varede længe, inden jeg så mine elever uden mundbind. Der var helt andre forhold på den anden side af grænsen”, fortæller hun.

Før det var hun souschef på Grænseegnens Friskole. “Det føles naturligt at tænke grænselandet her. Jeg er født i Tønder, opvokset i grænselandet og bor i Tønder. I lang tid var der bopælspligt, når man arbejdede for skoleforeningen i Sydslesvig. Men med tre børn, der har det godt i Tønder, havde jeg ikke lyst til at flytte hele familien sydpå, siger Gitte Bønning Kristensen.

Hun tilføjer, at hun er en del tættere på Læk, end hvis hun havde boet i f.eks. Egernførde eller Husum.

“Jeg er vokset op med forældre, som har oplevet årene lige efter krigen. De er vokset op med bevidst-

“Når vi taler om det nære samarbejde på tværs af den dansk-tyske grænse og kigger lokalpolitisk på det, så er der en stor vilje til at ville samarbejde og hjælpe hinanden. Og det er skønt at mærke. Det må vi ikke tage for givet.”

Gitte Bønning Kristensen, skoleleder, Læk Danske Skole, Sydslesvig, barchef, Little Dublin, Sønderjylland.

heden om, at vi ikke skal tage det for givet, at vi det så godt. Min mor sagde: “Hvis man skal snakke om, hvem der er mest danske, så er det sønderjyderne”. “Det tyske mindretal har også været i en svær situation. Det har nok været nemmere at være dansk mindretal i Sydslesvig. Der har været et mere positivt narrativ omkring det danske mindretal i syd, end det har med det tyske mindretal i Danmark, men det betyder ikke, at der ikke har været udfordringer eller ikke er udfordringer med at blive accepteret og respekteret som fuldgældige borgere i Tyskland.” siger Gitte Bønning Kristensen.

Hun fortsætter:

“Men når vi taler om det nære samarbejde på tværs af den dansk-tyske grænse og kigger lokalpolitisk på

det, så er der en stor vilje til at ville samarbejde og hjælpe hinanden. Og det er skønt at mærke. Det må vi ikke tage for givet. Og vi i grænselandet skal være bevidste om, at vi alle kan gøre en forskel og har et medansvar for, at det fortsætter sådan fremadrettet og hele tiden udvikler sig positivt.”

Mere alsidig musik

Men tilbage til Tønder Festival og den irske pub. “Det er alle mulige, der kommer her på Little Dublin. Også fra Sydtyskland, men flere fra den nordlige del af Tyskland og flest fra Danmark. Tønder Festival har kæmpet med et narrativ om, at det alt sammen var sækkepiber og violiner. Der har i de første mange år været meget skotsk og irsk traditionelt folkemusik. Nu er musikken meget mere alsidig, og det vrirler med dygtige musikere og bands. Man får mange store musikalske øjeblikke her i Tønder.”

Gitte Bønning Kristensen kredser lidt om Tønder Festivals udvikling. I mange år var festivalen åben, og man købte billetter til hver koncert. Nu er der hegn om festivalpladsen, og man køber et armbånd. Der er dog også koncerter i Tønder by, blandt andet på Hagges, Tønder Festivals eget spillested.

“I dag synes de mennesker, der køber billetter, at det er godt, som det er. Der kommer flere unge. Der er også flere børnefamilier. Det er lykkedes at finde kunstnere, som vi ikke lige hører på P4, men som lige så vel burde kunne høres i landsdækkende radio.”

Tønder Festival har dog et ret højt aldersgennemsnit sammenlignet med nogle af sommerens andre festivaler. Roskilde Festival er for eksempel en telt-by større end Aalborg. Campingområdet på Tønder ligner mere en trailerpark af campingvogne og autocampere, som er større end Varde.

“Jeg spørger jo ikke folk, hvor de kommer fra. Men jeg kan høre, at der kommer flere og flere syd for grænsen. Der tales mere tysk. Festivalen forener folk

alle steder fra, og alle er med på at give hinanden en god oplevelse. Der er også mange, der har børn med. Det er også noget, vi er bevidste om i forhold til frivillighed. Vi har tre ungarbejdere her hos os, som alle er nogen af de andre frivilliges børn og/eller børnebørn”, fortæller Gitte Bønning Kristensen. For at få Little Dublin til at løbe rundt, skal der være omkring 40 frivillige.

“Det er ikke svært at skaffe hos os. Der er nogle familier, som stiller med flere og flere. Jeg arbejder med ledelse til dagligt. Der er noget af det samme i spil i forhold til relationerne. Men her er det frivillige. De får et armbånd, og det er det. Der er ikke faste hold fra år til år. Jeg lægger vagtplaner efter de frivilliges ønsker i forhold til familie-logistikken og koncert-ønsker. Der er jo ofte koncerter, man gerne vil være med til – og det skal der være mulighed for.”

Gitte Bønning Kristensen har været frivillig på Tønder i 23 år.

“Jeg begyndte i baren og blev leder året efter. Min mand er også med”, slutter hun.

Grænsen på godt og ondt

Af Poul Struve Nielsen

Det er mere end fire år siden, at kulturredaktør på Flensborg Avis, Hans Christian Davidsen, trængte til at gå lidt ned i vægt. Han valgte at gøre det ved at motionere på sin mountainbike. Det er blevet til adskillige cykelture langs grænsen mellem Danmark og Tyskland. Og han har selvfølgelig snuset en del gode historier op undervejs.

Det er blevet til bogen 'Lige på grænsen' med undertitlen 'her er fortiden aldrig helt forbi'. Den har været så længe undervejs, at han i mellemtiden blev færdig med 'Nazisternes sidste tilflugt' om nazisternes sidste dage i Flensborg mod slutningen af Anden Verdenskrig.

Tidligere har han i bogen 'Forelsket i Flensborg' øset ud af sin kærlighed til sin hjemby, hvor den sønderjyske forfatter har slået rod både privat og arbejdsmæssigt.

Det skinner tydeligt igennem i bogen og i samtaler om Flensborg og grænselandet, at Hans Christian Davidsen er dybt betaget af landskaber, mennesker og kultur på begge sider af en grænse, som han forholder sig ganske kritisk til.

"Bogen er en samling af historier, der har fokus på livet ved grænsen mellem Danmark og Tyskland.

Det har en alvorlig side, at der er grænse. Et eller andet sted hænger der en trussel over livet i grænse-

Forfatter Hans Christian Davidsen vil gerne fortælle folk, der kommer længere nord fra eller fra de danske øer, hvor god og spændende en historie grænsen mellem Danmark og Tyskland er

Foto: Privat

Hans Christian Davidsen har taget en del cykelture på begge sider af grænsen mellem Danmark og Tyskland. Det er der kommet bogen 'Lige på grænsen' ud af.

landet om, at grænsen kan lukke, som den gjorde under coronapandemien", siger han.

Reel trussel

Han mener, truslen virker mere reel på baggrund af, at Tyskland har indført grænsekontrol, mens Danmark har forlænget den midlertidige grænsekontrol kontinuerligt siden 2016.

Så det ene spor i Hans Christian Davidsens fortælling om livet i grænselandet er ret alvorligt og handler om de konsekvenser, grænsen har haft for mange mennesker. For eksempel i forbindelse med lukningen af grænsen under coronapandemien, hvor der simpelthen var folk med boliger lige på grænsen, der fik svært ved at komme til og fra hjemmet.

Ikke mindst kan han ikke glemme de sønderjyder, der under coronapandemien erklærede, at tyskerne bare kunne blive hjemme.

"Sønderjyder er jo forskellige. Nogle af dem omfavner det tyske, andre har ikke pas, selv om de bor lige ved grænsen. Men der, hvor det har overrasket mig, var, da nogen sagde: 'tyskerne kan jo bare blive hjemme'". "Det ville jo blive svært at få sundhedssektoren i Sønderjylland til at fungere uden arbejdskraft, der pendler til fra syd for grænsen. Og det er da utroligt, at de slet ikke bekymrer sig om, at et dansk mindretal syd for grænsen bliver afskåret fra moderlandet. Mange i mindretallet kunne ikke besøge deres familie", siger Hans Christian Davidsen.

Han fortæller en anekdote om, hvad der kan gøre en forskel i folks syn på grænsen.

"Jeg mødte en fra Rens-området lige ved grænsen, som ikke kunne meget tysk. 'Du er da vokset op med tysk fjernsyn', sagde jeg. 'Det måtte vi ikke se for min far', lød svaret".

Det andet spor i Hans Christian Davidsens fortælling ➡

er alle de sjove traditioner, vaner og aktiviteter, livet i grænselandet også har ført med sig. De to spor krydser hinanden flere steder. For eksempel i fortællingen om kæresteparret Inga Rasmussen og Karsten Tüchsen.

Hun var dengang 85 og dansk, han var 89 og tysk. De nægtede at lade grænselukningen hindre dem i at være sammen. Så de mødtes midt på landevejen ved et bord på hver sin side af grænsen til frokost eller kaffe med en lille opstrammer, som Hans Christian Davidsen skriver.

“Det er blevet til adskillige cykelture. Jeg har taget mange etaper. Jeg ventede længe på at komme ud til bryggeriet i Sæd, for jeg skulle jo være der en dag, hvor de bryggede øl”, fortæller han.

“Bryggeriet i Sæd drives af nogle fra det tyske mindretal, og den historie viser også noget med nogle helt nede ved grænsen, der holder liv i den by”, tilføjer Hans Christian Davidsen.

Dagligliv og dramatisk historie

I bogen har han både fat i dagliglivet i nutiden og nogle af de dramatiske situationer, der er en del af grænselandets historie.

Hans Christian Davidsen besøgte for eksempel Bomlauget i Bov, som vedligeholder den gamle grænsebom Rønsdam/Niehus-grænseovergangen, som er beliggende på Hærvejen og blev etableret ved grænsedragningen i 1923. Schengen-aftalen kræver, at bommen skal være aflåst i åben tilstand. Bomlauget har dog fået tilladelse til at sænke bommen ved laugsmøderne, der bliver markeret med Bommerlundersnaps og Fuglsang-øl.

Derfor har Lauget blandt mange poster blandt andet en Første Nøglebevarer. De mødes to gange om året for at markere afslutningen på Den Store Krig og Anden Verdenskrig, den ene gang på befrielsesdagen den 5. maj, og den anden gang den 11. november kl. 11, hvor våbenhvilen efter Første Verdenskrig trådte i kraft.

Den Store Krig præger stadig Sønderjylland.

“Der er ikke den sønderjyske familie, hvor en oldefar eller tipoldefar ikke har deltaget i Første Verdenskrig,” skriver Hans Christian Davidsen, hvis oldefar, Mads Davidsen fra Als, overlevede krigen, hvad 6.000 sønderjyder ikke gjorde.

Han beskriver, at Danmarks genforening med Søn-

derjylland i 1920 også var en deling af Slesvig, og at der er forskellige opfattelser af begrebet ‘genforening’.

Gendarmerne

Anden Verdenskrig trækker selvfølgelig også spor i grænselandet.

Der er historien om Asmus Jensen, der blev dræbt af frihedskæmpere i maj 1945, men blev han dræbt under flugt eller likvideret?

Der er historien om grænsegendarmerne, som også er ganske dramatisk. Grænsegendarmeriet, som først blev nedlagt i 1952, patruljerede langs grænsen mod syd, først ved Elben, da helstatens grænse gik der, så ved Kongeåen efter nederlaget i 1864, og efter Genforeningen i 1920 ved den nuværende grænse.

Tyskerne tillod gendarmerne at patruljere langs grænsen efter Besættelsen den 9. april 1940. Også efter den danske regerings tilbagetræden 29. august 1943 fortsatte patruljeringen, men da tyskerne anholdt det danske politi, blev også grænsegendarmerne taget af tyskerne og sendt til koncentrationslejren i Neuengamme, og de fik en langt hårdere behandling. Af de 141, der kom til Neuengamme, døde 38 i tyske koncentrationslejre.

Tyskerne frygtede, at gendarmerne ville kæmpe på allieret side, hvis de allierede gik i land i Jylland. Og den indstilling, tyskerne blev mødt med fra gendarmeriets øverstkommanderende oberst Svend Bartholin Paludan-Müller, har måske også haft betydning.

Han var engageret i frihedskampen, og da Gestapo mødte op for at arrestere ham på hans bopæl den 26. maj 1944 klokken otte om morgenen, fik de besked på, at de kunne træffe ham på hans kontor klokken 10. Og i øvrigt ville han skyde dem, hvis de trådte ind i hans hus. Han skød den første tyske soldat, der trådte ind i huset og barrikaderede sig på loftet, mens familien først blev sendt ned i kælderen, og siden blev hjulpet ud af huset med sognepræstens mellemkomst. Han kæmpede til det sidste. En tysk sprængningskommando satte ild på huset, og til sidst fandt man hans forkullede lig på loftet.

“Paludan-Müller kom også til at spille en rolle. Han var en af grundene til, at tyskerne havde et særligt øje på gendarmerne. Det er grunden til, at de satte hårdt mod hårdt. Grænsegendarmerne blev hårdere

ramt end politiet. Det traume lever stadig blandt efterkommerne efter gendarmerne.”, siger Hans Christian Davidsen. Ved indkørslen til Gråsten Slot er der en mindetavle for obersten.

Grænsen er en seværdighed

“Med bogen vil jeg egentlig gerne vise danskerne længere oppe nordpå, at grænsen i sig selv er en seværdighed. Man kunne lave noget turisme ud af det. Padborg er faktisk en spændende by, der har meget at byde på. Du kan blandt andet kan besøge Told- og grænsemuseet. Der er en by som Rudbøl. Folk, som ikke kender grænselandet, tror, det er sort på den ene side og hvidt på den anden. Det er det jo ikke”, siger Hans Christian Davidsen.

Han foreslår, at besøgende nordfra kan besøge Toldgården ved Haraldsdalvej, som blev opført til tolderne, der rykkede til den ny 1920-grænse.

“Padborg har en spændende historie”.

“Jeg har udover cykelturene samlet udklip henad vejen. Jeg har også redigeret kronikker i Flensborg Avis, hvor vi havde en serie om gendarmerne og de likvideringer”, siger han.

Og til slut i interviewet med forfatteren, får han tre skarpe spørgsmål om grænsen.

Hvad er den bedste historie ved grænselandet?

“Den bedste historie er selve grænsen. De små forløb, grænse-dragningen slår. H.P. Hanssen trak en sindelagsgrænse, det kunne man gøre helt til Padborg og

Flensborg. Da lod han klogeligt være med at trække en grænse det sidste stykke. Der var jo Flensborg-bevægelsen, som gjorde meget for at få Flensborg med til Danmark”.

“Det er interessant at se de krumspring, grænsen laver. Vilmkærgård for eksempel, der ligger med stuehuset på den danske side og laden på den tyske side af grænsen. Et andet sted ville gårdejereren have et egetræ med til Danmark.”

“Jeg synes også, det er vigtigt at fremhæve, at i Danmark var grænse-dragningen i 1920 noget, der blev fejret. Men på Vilmkærgård mistede de kontakten til familien nede sydpå. En anden familie, som boede syd for grænsen, mistede kontakten til familien i Højer. Og fra Vilmkærgård kunne de ikke bare køre til Ellund.”

“De små knæk har haft en stor betydning. For danskere nordfra byder grænsen på mange seværdigheder, de ikke kender. Grænse-dragningen fik konsekvenser for de mennesker, der kom til at bo klos op ad grænsen. Ved Betonstrasse er der en grænsesten 50 meter fra vejen, fordi der var en bonde, som absolut ville høre til Danmark.”

Hvem er grænsen værst for?

“Den er værst for de mennesker, der lever med et ben i begge lande.”

Hvem er grænsen bedst for?

“Den er bedst for Flensborg Avis, som kan skrive alle de utrolige historier, og for Peter Hansen fra Regionskontoret, som aldrig bliver arbejdsløs”, siger Hans Christian Davidsen.

Lige på det punkt gjorde han dog regning uden vært. Efter interviewet er det kommet frem, at Regionskontoret i Padborg skal spare op mod 900.000 kroner. Det betyder, at der skal fyres to af Peter Hansens medarbejdere og skæres ned på rådgivning. “Du møder jo mennesker i Tønder og Rudbøl, hvor grænsen betyder, hvor de skal dømmes, hvis de gør noget ulovligt, og hvor de betaler skat. Men ellers er det lige meget for dem”, siger Hans Christian Davidsen.

Mindretallet på kryds og tværs

Tekst og foto: Poul Struve Nielsen

Det danske rockband The Minds of 99 synger 'Alle skuffer over tid'. Jørgen Kühl skriver over tid, og han skuffer ikke. Manden, som har haft en stribe toneangivende poster i grænselandet er måske en af de flittigste bidragydere til Flensborg Avis' debatsider over tid.

Nu er hans klummer fra avisen samlet i en bog, der udgives i anledning af Jørgen Kühls 60-års fødselsdag. I den anledning taler magasinet Grænsen med ham om de emner, der er i centrum for hans skribentvirksomhed og virke i det hele taget, og som alle kredser om det danske mindretal i Sydslesvig.

"De sidste 35 år har jeg forsøgt at forstå mindretallene i grænselandet. Det er en evig proces, og man bliver hele tiden overrasket. Det er en evig problematik – også udefra når man følger med i Flensborg Avis," siger Jørgen Kühl.

Han nævner debatterne om sproget, altså hvor meget dansk der bliver talt i mindretallets organisationer.

"Der kommer de her sprogdebatter. Så vedtager man en sprogpolitik i den ene organisation, så flader det lidt ud. Alligevel er det ikke den samme debat, det er ikke kun mindretallet, der præger dem, der vælger det danske. Det er også dem, der tilvælger det danske, der præger mindretallet." ➡➡

Bogudgivelse i anledning af markant stemmes 60-års fødselsdag. Jørgen Kühls kronikker fra Flensborg Avis udgives samlet

Han beskriver, hvordan mindretallet har udviklet sig, og han mener, det har udviklet sig anderledes i Flensborg end i andre dele af Sydslesvig:

“Vi har dem i kernen i mindretallet. Det er dem, der har været del af mindretallet på tværs af generationer, de findes i mindretallet. De findes rundt omkring. Det er ikke kun et Flensborg-fænomen. I Flensborg er der flest. For det er det område, hvor der er noget volumen af dem, der lever en dansk hverdag, og som færdes i danske kredse – også fordi der er så mange danske kulturelle muligheder i Flensborg.”

Jørgen Kühl konstaterer, at der er et aktivitetsniveau i Flensborg; en volumen, der gør, at det er muligt at færdes i en dansk hverdag.

“Det er ikke rigtig tilfældet i det øvrige Sydslesvig, fordi der ikke er volumen nok. I dag ser vi også, at dem, der kommer med impulser, er lærere, der er flyttet til. Det betyder også, at i Flensborg kan man leve en dansk parallel samfundstilværelse.”

“Udenfor Flensborg området er det meget almindeligt, at man lever i blandede fællesskaber, et lille samfund, hvor der er en dansk skole og en dansk forening. Der kan mindretallet ikke reproducere sig. Det er i højere grad end i Flensborg afhængigt af, at der kommer andre til.”

Frivillige er ryggraden

De frivillige ude i foreningerne rundt omkring udgør ryggraden i mindretallet, mener Jørgen Kühl.

“Det er dem, der bliver boende, der er vandbærerne i maskinrummet og bærer stole, brygger kaffe og bager kager. Kvinder er centrale aktører”, siger han.

I forlængelse af de løbende sprogdebatter er det også vigtigt at se på, hvem der går i de danske skoler i Sydslesvig.

“En stor del af dem i danske skoler er rent tyske. Der er tit en kritik af, at der tales for lidt dansk. Der må svaret være: Hvem skal de tale dansk med? Der er mange familier, der har børn i danske skoler, som bor ude på landet, hvor der ikke er mange, som taler dansk.”

“Det er lettere at være dansk, når du bor tæt på grænsen og kan høre dansk radio og se dansk tv. De kan ikke streame og gå online, så får de at vide, at Danmarks Radio ikke har rettigheder.”

Han efterlyser en fælles forståelse af mindretallet, og dermed måske også lidt modspil gennem de mange år som debattør og klummeskriver i Flensborg Avis.

“De frivillige ude i foreningerne rundt omkring udgør ryggraden i mindretallet. Det er dem, der bliver boende, der er vandbærerne i maskinrummet og bærer stole, brygger kaffe og bager kager. Kvinder er centrale aktører.”

Jørgen Kühl, tidligere leder af Museet ved Danevirke, Institut for Grænseregionsforskning ved Syddansk Universitet, første rektor på A. P. Møller Skolen, tidligere formand for ECMI og flittig bidrager til Flensborg Avis.

“Når man ser på SSF's kulturprogram, er det ikke også kulturimport? Ikke meget udspringer af mindretallet. Flensborg Avis' oplag falder. Hvordan skaber du en fælles reference? Noget, jeg har været optaget af, er: findes der en fælles mindretalsforståelse. Når vi ser på dem, der er aktive, dem, der skriver i Flensborg Avis, er der sjældent læserbreve fra sydslesvigere. Der er gæstekommentarer.”

“Men du har jo ikke nogen offentlighed, der debatterer. Dem, der tegner mindretallet, er dem, der er valgt ind i organisationen. Og der er nogle ansatte. Men du har slet ikke en bredde. Der er sjældent en diskussion. Når der er, er det eliten, der diskuterer med hinanden. Det er interessant, for findes denne for så vidt fælles forståelse af, hvad mindretallet er? Hvad former holdninger i mindretallet? Ikke Flensborg Avis i hvert fald med det

nuværende oplagstal,” siger Jørgen Kühl.

Han mener, der er en udfordring for mindretallet, der er lige så stor en udfordring som sproget.

“For efterhånden mange år siden gik jeg bort fra at tale om identitet, identifikationer er meget mere præcist. Identitet er stationært. Der er nogle, der er 100 procent eller 150 procent danske. Og så er der dem, som i hverdagen identificerer sig få procent med mindretallet. Og det kan jo have stor betydning for, hvilken skole man sætter sine børn i, og hvilket parti du sætter dit kryds ved.”

“I mange år har de unge sagt: Jeg er tysker. Når du stiller spørgsmålet, stiller du det ud fra en forventning om et etnisk svar. Men de svarer på deres civile identifikation. Og de er jo tyske statsborgere, ellers kan de ikke være mindretal.”

Identifikationer ændres over tid

Jørgen Kühl oplever, at identifikationer ændrer sig over tid, og det kan også være i løbet af en dag.

“Skolens sprog er dansk, men frikvarterernes er tysk. Referencerammen er dansk, men de lever i en tysk hverdag, identifikationen kan variere over tid. Der er sammenhænge, hvor man er meget dansk, og sammenhænge, hvor man er lidt dansk. der er mange situationer, hvor det er relevant og det italesættes, og der er situationer, hvor det er irrelevant.”

Den tidligere rektor på A.P. Møller Skolen bruger som eksempel, at når mindretallets elever vågner om morgenen, er de hverken danske eller tyske, de er bare trætte.

“De tager en skolebus og møder kammerat, som de taler tysk med.

De når skolen, går ind ad døren, og så er de i en dansk kontekst. Så er de i en mindretalskontekst. Så kan det være, de bevæger sig ud af den og spiller håndbold med et tysk hold. Det at være dansk eller tysk er ikke en statisk tilstand.”

“De fleste elever har et tysk udgangspunkt. Det er kun et mindretal, der har et dansk udgangspunkt, hvor mor og far selv har gået i dansk skole. Der findes også familier med flere børn, hvor nogle børn går i tysk og andre i en dansk skole. Når man er flertalsmenneske, er situationen en anden, så har man en fornemmelse af sin kulturelle og sproglige prægning, men i grænselandet er begge kulturer givet, det er skolen, der associerer dem ind i det danske. Mine børn i Harreslev lærte først tysk, da de kom i en dansk børnehave, for det var det, de fleste børn talte der. Men det så vi som uproblematisk. For så lærte de begge sprog”, fortæller Jørgen Kühl.

Han konstaterer, at det tyske samfunds terminologi er tysk.

“Og sydslesvigerne forstår det jo godt, når man bruger begreber, der kommer fra tysk og omvendt. I den landsby, hvor jeg bor, kan jeg udpege en håndfuld af tyske middelklassefamilier, der ikke stammer fra Slesvig-Holsten, og deres børn går i dansk skole, jeg mærker, hvor danske ord går ind i deres tyske sprog, ‘hast du die Lektier gemacht? Hast du deine madpakke mitgebracht?’”

En dansk idealtipe

Jørgen Kühl mener, at den måde man omtaler mindretal på, er som en dansk idealtipe.

“Det, jeg sætter mikroskopet på, er: Hvad er realtypen? Hvad er det

så at være mindretal. Da opstår et modsætningsforhold. Selv om mindretallet i egen fortælling er autoktont forstået som traditionelt hjemmehørende, så er det efterhånden kun en lille del af det. For mindretallet rækker ikke tilbage til Dannevirke. Det er sådan det har været siden 1945, og alligevel er det ikke. Det var en verdenshistorisk undtagelsessituation. I 1945 var der en forventning om, grænsen blev flyttet, der var sult, Tyskland fandtes ikke før 1949. Du havde en afstandtagen fra nazismen og tyske flygtninge, som kom til. Så havde man et tilbud: I har altid været danske, I har bare ikke vidst, I er det!” Han tilføjer, at tilslutningen til det danske topper i 1948.

“København-Bonn Erklæringerne er et eksempel på en tilbagegang. Det er fordi man ikke kan få et mandat i Landdagen, fordi man ikke kommer over spærregrænsen. Dengang troede og håbede man på en grænseforskydning. Det er ikke tilfældet længere.”

I det hele taget har danskeres og tyskeres syn på hinanden ændret sig, og det har også betydning for mindretallets forståelse af sig selv: “Tyskere har en forelskelse i Skandinavien og Norden. De flytter til Sønderjylland, fordi de bl.a. har gode ferieminder og positive forestillinger om Danmark. De er optaget af en forestilling om dansk pædagogik. Mange har forestillinger om det danske som merværdi. Det er jo ikke de nationale interesser, der gør sig gældende.”

Han understreger, at tilslutningen til mindretallet i dag ikke skyldes mennesker, der fjerner sig fra det tyske.

“I 1945 var det afstandtagen til det ➡

tyske. Det er det ikke i dag. Da tilvælger de det danske. Børnenes virkelighed bliver mindretallets, mens forældrenes sjældent gør det. De udgør flertallet af dem, der har børn i skolerne og dem, der stemmer på SSW. Dem, der står i spidsen for mindretallets organisationer, er meget danske. Mere danske end de er i Danmark. Men dem, der bruger børnehaver og skoler, artikulerer sig sjældent i en mindretalssammenhæng.”

Mindretallets diskurs

Ifølge Jørgen Kühl påvirker ændringerne i mindretallets sammensætning ikke mindretallets diskurs.

“Man siger: ‘Vi er så danske som muligt og så tyske som nødvendigt.’ Her er der en forskel på dem, der gør brug af mindretallet. Man siger ‘Sydslesvig – en del af folket.’ Kan en landsdel være en del af et folk? Eller bruges Sydslesvig som et udtryk for det danske mindretal. Det er jo synonymt for det danske mindretal. Men det udgør kun 6-7 procent af befolkningen i Sydslesvig.’

Han betegner sloganet som interessant.

“Betydningen er ‘en del af det danske folk’. Det folkelige fællesskab. Det er sådan, mindretallet ser sig selv. Det er samtidig en del af det tyske folk, men det er det i civil forstand. Den tyske grundlovs paragraf 116 definerer man det tyske folk: Tyske statsborgere. Jamen, du er en del af det folkelige fællesskab, der er større end Danmark.”

Jørgen Kühl kommer også ind på, at det nationale, danske mindretal forstår sig som autoktont, det vil sige hjemmehørende i Sydslesvig, modsat et alloktont mindretal, som

er flyttet til fra et andet sted.

“Mange af dem, der gør brug af de autoktone rettigheder er jo alloktone. De er første generation. Det er det, jeg kalder alloktionisering af mindretallet. Hvis der ikke kommer nye til mindretallet, kan det ikke overleve, når to tredjedele af en årgang kommer til Danmark og kun få folkeskolelærere kommer tilbage.”

“Det er kun en lille del af dem, der rejser til Danmark for at tage en uddannelse, der vender tilbage. Arbejdsmarkedet i mindretallet er meget begrænset. De er alle vegne, de giver sig ikke nødvendigvis til kende. Det kan være, deres aktive mindretals tilhørsforhold er begrænset. Men de vil være præget af det hele livet og være ambassadører.”

Bindestregsidentitet

I den forbindelse ser han ikke bindestregsidentifikationer som nogen trussel, men som en ressource.

“Det er den virkelighed, de unge lever i. Den forståelse af at være bindestregsidentitet er en hjælp for de unge. Mindretallet ser det som en trussel. Jeg har en forskers tilgang og siger: Det er et faktum. For unge, der kommer med en mindretalsfremmed familiebaggrund, er det et tilbud om at forstå, hvad de er. Når jeg imod denne kommentar skriver, det er en ressource: Det er et udtryk for, at de bevæger sig fra noget tysk til noget dansk. De bliver mere danske. Det er udtryk for en positiv begrebsdannelse.”

“Jeg kan godt forstå, det etablerede mindretal ser det som en trussel. Jeg er selv traditionel og på sin vis dansk national. Da jeg første

gang blev kaldt dansk-tysk historiker, stejlede jeg. Men det er noget andet, når du kommer med et tysk udgangspunkt, og jeg tror med et slag på tasken, at det gør to tredjedele. Jeg er efterhånden i tvivl, om det er anderledes i Flensborg. Jeg tror, man nærmer sig 80 procent. Allerede i 2017 oplevede nogle skoleledere, at 90 procent havde tysk baggrund.”

Jørgen Kühl tilføjer, at selv i deres tilfælde, hvor der er en dansk forælder, som har gået i dansk skole, har mange af dem en tysk forælder.

“Der har bindestregsbegrebet hjulpet dem som individer. Men et organiseret mindretal må se det som en trussel. Det korrigerer med det store narrativ. Det er helt naturligt og legitimt, og sådan er det også hos andre mindretal. Det fænomen, vi ser i grænselandet, er ikke unikt. Alt det, der har at gøre med identifikationer og tilhørsforhold, er kernenarrativ hos alle mindretal både de nationale og ikke-nationale.”

Dansk soft power

Han fortæller, at det er undersøgt blandt ungarene i Transsylvanien for mange år siden.

“En kulturanthropologisk undersøgelse viser, at på den ene side er det nationalistiske budskab: ‘I skal være så ungarske så ungarske så ungarske,’ og så er der hverdagsetniciteten, hvor det slet ikke opleves som et problem. Men et nationalt mindretal skal efterleve nogle normer og kriterier, ellers bliver det noget andet. Og så kan det være svært at opretholde det nationale mindretals rettigheder.”

Jørgen Kühl er overbevist om, at hvis du lavede svenske skoler i

Stralsund eller Greifswald, ville der opstå svenske mindretal.

“Der er en positiv holdning overfor det nordiske. For hos tyskerne er det lidt det samme. Jeg spurgte nogle forældre, hvorfor de gerne ville have deres børn i en dansk skole, og de svarede ‘de danske mindretals skoler ligger jo i top i Pisa-undersøgelserne’. Så svarede jeg, at de danske skoler i Sydslesvig ikke deltog i Pisa-undersøgelserne, men de finske skoler klarede sig godt. De danske skoler klarede sig ikke godt, men det danske mindretals skoler deltog ikke.”

Jørgen Kühl mener, det er et udtryk for dansk ‘soft power’, og derfor er det danske mindretal så genialt.

“Hvis det ikke fandtes, så burde man opfinde det. Det danske mindretal lever på at være en stærk kulturnational. Det er positivt, det er forestillinger om danske. De 600 millioner kroner er da ingenting,” siger Jørgen Kühl.

Om Jørgen Kühl

Jørgen Kühl er en markant stemme i grænselandet og en fremtrædende kender af europæiske mindretalsforhold. Han var leder af Museet ved Danevirke, Institut for Grænseregionsforskning ved Syddansk Universitet og første rektor på A. P. Møller Skolen, formand for ECMI og meget mere. I denne bog beskriver han mindretallene i det danske-tyske grænseland siden 1920. Især analyseres de grundlæggende ændringer, som er foregået i de seneste årtier. Mindretal og flertal har nærmet sig hinanden, mindretallene oplever tilgang af nye medlemmer. Mange unge giver udtryk for en blanded dansk-tysk identitet.

Bogens 57 tekster er før udkommet som kronikker i Flensborg Avis. De sætter spotlys på mindretallene i dag og påviser en virkelighed, som afviger fra den ofte officielt beskrevne. Bogen udgives som en hilsen til Jørgen Kühl på 60 års dagen i oktober 2025.

Jørgen Kühl: Mindretalsperspektiver – set fra det dansk-tyske grænseland

247 sider, ill. og indb. Pris for medlemmer og medlemmer af Grænseforeningen 128 kr.

Samspil mellem Danmark og Sydslesvig

Af Poul Struve Nielsen

Det er en vigtig opgave at opretholde forbindelsen mellem Danmark og Sydslesvig. Den forbindelse bliver sat til debat og i perspektiv ved en konference lørdag den 1. november på det historiske mødested Skamlingsbanken. Med sine lokalforeninger i hele Danmark har det været Grænseforeningens historiske opgave at være bindeled til det danske mindretal og dets foreninger i Sydslesvig. Temaet for konference er: Hvordan kan Grænseforeningen og Sydslesvigsk Forening udvikle samspillet mellem danskerne og det danske mindretal i Sydslesvig? På konferencen er formiddagen sat af til et indblik i et arbejde i maskinrummet med repræsentanter for de sydslesvigske foreninger og Grænseforeningen,

om eftermiddagen belyses emnet i fugleperspektiv. Formiddagen byder således på en paneldiskussion, hvor panelet skal svare på spørgsmålet: Hvilken værdi vil du og din forening få ved et øget samarbejde med en eller flere foreninger på den anden side af grænsen? Og paneldeltagerne vil også blive bedt om at komme med konkrete forslag til, hvordan samarbejdet over grænsen kan forbedres. Panelet, som skal gøre deltagerne i konferencen klogere på det, er formanden for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger (SdU), Mads Lausten, Alena Strelow, præst i Sct. Hans og Adelby danske menigheder, og Lill Magill, som er forkvinde for Sydslesvigsk Forenings (SSF) årsmødeudvalg. Fra Grænseforeningens maskinrum deltager Steen Skovhus, for-

Det historiske mødested Skamlingsbanken udgør rammen om en konference om samarbejde mellem Danmark og det danske mindretal syd for grænsen med Kirsten Rykind-Eriksen, formand for Grænseforeningen Vejle Vesteregn som primus motor. Blandt deltagerne i paneldebatterne er formand for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, Mads Lausten, og formand for Grænseforeningen, Mirco Reimer-Elster.

Konference på Skamlingsbanken stiller skarpt på samarbejdet mellem de sydslesvigske foreninger og Grænseforeningen

mand for lokalforeningen Københavns Vestegn samt medlem af hovedbestyrelsen, og tidligere foreningskonsulent i Grænseforeningen Claus Jørn Jensen.

Bibliotekschef i Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Jens M. Henriksen, er ordstyrer.

Der følges op med spørgsmål og debat.

Om eftermiddagen bevæger konferencen sig fra maskinrum til fugleperspektiv, og her vil alle paneldeltagerne pege på et område, hvor der med fordel kan sættes mere ind for at styrke forståelsen og samarbejdet over grænsen, og de vil også blive bedt om at fortælle, hvad den forening eller organisation, de hver især repræsenterer, kan tilbyde af hjælp i den forbindelse. Det er Simon Faber, som er formand for Sprogforeningen, tidligere overborgmester i Flensborg og tidligere leder af Genforeningssekretariatet 1920, forklvinde for Sydslesvigsk Forening (SSF), Gitte Hougaard Werner, formand for Grænseforeningen Mirco Reimer-Elster, og den danske generalkonsul i Flensborg, Annette Lind, som skal give konference-deltagerne et indblik her.

Den debat følges op med diskussion og kaffe ved café-borde.

Konferencen varer fra 9 til 16, og det er altså på Skamlingsbanken. Arrangør er Grænseforeningens Kreds 20. Der er tilmelding senest 23. oktober. Tilmelding til Kirsten Rykind-Eriksen, mailadresse. rykind@bbsyd.dk, tlf. 4026 5489. Prisen for at deltage i konferencen er 200 kr., som indbetales til Sydbank, reg. nr. 7040, konto 0001 087 567.

Fotos: Grænseforeningen

Medmindre andet er nævnt, er arrangementerne gratis og åbne for alle. Se flere arrangementer på www.graenseforeningen.dk.

SYDDANMARK

Fredericia-Middelfart

1. november kl. 9.30. Konferencesalen, Restaurant Skamlingsbanke, Skamlingvejen 123, Sjølund. Skamlingsbankekonference om samarbejdet med Grænseforeningen og Sydslesvigsk Forening (SSF). Bl.a. deltager SSF-formand Gitte Hougaard-Werner, Grænseforeningen-formand Mirco Reimer-Elster, generalkonsul Annette Lind samt Simon Faber, formand for Sprogforeningen. Arrangeret af Kreds 20. Tilmelding senest den 23. oktober til rykind@bbsyd.dk. Pris: 200 kr.

Fyn

12. november kl. 19.00. Bastionen, Nørrevoldgade 63, Nyborg. Foredraget 'Grænseforeningen i dag: Mellem fortid og fremtid, men evigt relevant' ved Mirco Reimer-Elster, formand for Grænseforeningen. Arrangeret i samarbejde med Højskoleforeningen Nyborg.

Kolding

1. november kl. 9.30. Konferencesalen, Restaurant Skamlingsbanke, Skamlingvejen 123, Sjølund. Skamlingsbankekonference om samarbejdet med Grænseforeningen og Sydslesvigsk Forening (SSF). Bl.a. deltager SSF-formand Gitte Hougaard-Werner, Grænseforeningen-formand Mirco Reimer-Elster, generalkonsul Annette Lind samt Simon Faber, formand for Sprogforeningen. Arrangeret

af Kreds 20. Tilmelding senest den 23. oktober til rykind@bbsyd.dk. Pris: 200 kr.

29. november kl. 10.00. Æblehaven 23, Kolding. Julemarked på Kunstmuseet Trapholt med Sydslesvigsk Forening (SSF) Flensborg. Efterfølgende spiser vi fælles julefrokost på Den Gyldne Hane. Arrangeret af Kreds 20. Tilmelding senest 22. november til rykind@bbsyd.dk eller tlf. 40 26 54 89. Pris: 400 kr. (ekskl. drikkevarer).

Sønderborg

1. december kl. 18.30. Knøs' Gård, Hørup. Adventsarrangement. Tilmelding på sonderborg@graenseforeningen.dk eller 23 70 90 55. Pris: 150 kr. (200 kr. for gæster).

Tønder

12. november kl. 19.00. Højer Efterskole, Nørrevej 68, Højer. Foredraget 'Nordens stemmer i Sydslesvig' ved Anke Spoorendonk, tidligere minister i Slesvig-Holsten og nuværende formand for Foreningen Norden i Sydslesvig. Arrangeret i samarbejde med Folkeligt Samfund for Højer og omegn samt Foreningen Norden. Tilmelding senest 6. november til 24 61 97 13. Pris: 75 kr. (inkl. kaffe og kage):

Vejle Vesteregn

1. november kl. 9.30. Konferencsalen, Restaurant Skamlingsbanke, Skamlingvejen 123, Sjølund. Skamlingsbankekonference om samarbejdet med Grænseforeningen og Sydslesvigsk Forening (SSF). Bl.a. deltager SSF-formand Gitte Hougaard-Werner, Grænseforeningen-formand Mirco Reimer-Elster, generalkonsul Annette Lind samt Simon Faber, formand for Sprogforeningen. Se hele programmet på hjemmesiden.

Arrangeret af Kreds 20. Tilmelding senest den 23. oktober til rykind@bbsyd.dk. Pris: 200 kr.

29. november kl. 10.00. Æblehaven 23, Kolding. Julemarked på Kunstmuseet Trapholt med Sydslesvigsk Forening (SSF) Flensborg. Efterfølgende spiser vi fælles julefrokost på Den Gyldne Hane. Arrangeret af Kreds 20. Tilmelding senest 22. november til rykind@bbsyd.dk eller tlf. 40 26 54 89. Pris: 400 kr. (ekskl. drikkevarer).

Ølgod

9. oktober kl. 14.00. Årre Kro, Skolegade 13, Årre. Foredrag om koldkrigsmuseet REGAN Vest, et bunkeranlæg, der ligger skjult 60 meter under en kridtbakke og blev opført i al hemmelighed i 1960'erne.

11. november kl. 19.00. Hotel Hjedding, Storegade 19, Ølgod. Generalforsamling med dagsorden ifølge vedtægterne. Efterfølgende fortæller Hermann Kaps om livet i Sydslesvig.

Aabenraa

20. oktober kl. 16.00. Hos Lone og Jens, Bjergtholt 20, Aabenraa. Læsekredsmøde med fokus på Pernille Juhls nyeste roman 'De uendelige år'. Under kaffen støder Pernille Juhl til, hvorefter hun indgår i en fælles samtale om bogen. Tilmelding senest den 16. oktober på <https://gfaa.nemtilmeld.dk/9/>. Pris: 50 kr.

1. november kl. 9.30. Konferencsalen, Restaurant Skamlingsbanke, Skamlingvejen 123, Sjølund. Skamlingsbankekonference om samarbejdet med Grænseforeningen og Sydslesvigsk Forening (SSF). Bl.a. deltager SSF-formand Gitte

Hougaard-Werner, Grænseforeningen-formand Mirco Reimer-Elster, generalkonsul Annette Lind samt Simon Faber, formand for Sprogforeningen. Arrangeret af Kreds 20. Tilmelding senest den 23. oktober til rykind@bbsyd.dk. Pris: 200 kr.

11. november kl. 10.45. Bjolderup Kirke, Bjolderupvej 68, Bolderslev. Markeringen af våbenstilstandsdagen med kransenedlæggelse og kort andagt. Efterfølgende frokost og foredrag ved Jørn Buch. Arrangeret i samarbejde med Bolderslev og Uge Menighedsråd og Rebbøl Kulturhus. Tilmelding på <https://gfaa.nemtilmeld.dk/11/>. Pris: 100 kr. (inkl. frokost og foredrag).

17. november kl. 19.00. Flensborg-hus, Norderstraße 76, Flensborg, Tyskland. Debatmødet 'Det danske mindretal i fremtiden', hvor 5-6 forskellige forskere og debattører byder ind med deres perspektiver. Arrangeret af Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig og Sydslesvigsk Forening (SSF). Tilmelding senest den 10. november på <https://gfaa.nemtilmeld.dk/20/>.

4. december kl. 19.30. Folkehjem, Haderslevvej 7, Aabenraa. Foredraget 'Grænseforeningens forløber – den sønderjyske bevægelse i Danmark 1864-1914' ved historiker Klaus Tolstrup Petersen fra Studiefælleskabet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Tilmelding senest den 1. december på <https://gfaa.nemtilmeld.dk/12/>. Pris: 250 kr.

MIDTJYLLAND

Randers-Mariagerfjord

27. november kl. 19.00. Johanneskirken, Vorup Boulevard 29, Randers SV. Adventsmøde med adventstale ved pastor Thomas Bau fra Johanneskirken. Der vil også være kaffebord, fortælling og fællessang. Pris: 30 kr. (for kaffe).

Ringkøbing og omegn

27. november kl. 19.30. Aktivitets-huset Ringkøbing, Holmelunden 10, Ringkøbing. Adventsmøde med gløgg og fællessang. Undervejs fortæller Mirco Reimer-Elster, formand for Grænseforeningen, om sine visioner for Grænseforeningen. Efterfølgende kaffebord og hyggelig snak. Tilmelding senest den 21. november til 29 26 89 43 eller pmjohannsen@gmail.com. Arrangeres i samarbejdet med Grænseforeningen Skjern - Tarm og Videbækegnen. Pris: 100 kr. (inkl. traktament).

4. december kl. 7.30. Museums-pladsen, Kongevejen 2A, Ringkøbing. Juletur til Slesvig By. Der vil være et kulturelt indslag, tid til indkøb i en grænsebutik samt mulighed for fællesspisning. Tilmelding senest den 28. november til 29 26 89 43 eller pmjohannsen@gmail.com. Arrangeres i samarbejdet med Grænseforeningen Skjern - Tarm og Videbækegnen. Pris: 200 kr. (inkl. bus og morgenkaffe med rundstykker).

Silkeborg-Hammel og Omegn

21. oktober kl. 14.00. Medborgerhuset Lunden, Vestergade 74, Silkeborg. Foredraget 'Glücksborgerne' ved historiker Jørn Buch. Tilmelding til jettethorupnielsen@gmail.com eller 27 58 95 41 (SMS). Pris: 60 kr. (inkl. kaffe/te og brød).

12. november kl. 14.00. Sal 3, Medborgerhuset Lunden, Vestergade 74, Silkeborg. Foredraget 'København-Bonn Erklæringernes 70-års-jubilæum' ved Henrik Becker-Christensen, historiker og fhv. dansk generalkonsul i Flensborg. Tilmelding til jettethorupnielsen@gmail.com eller 27 58 95 41 (SMS). Pris: 60 kr. (inkl. kaffe/te og brød).

Skanderborg og omegn

9. november kl. 14.00. Kirkecentret, Skanderup Kirke, Kirkebakken 10, Skanderborg. Fællesarrangement med Menighedsrådet. Vi begynder med gudstjeneste i Skanderup Kirke ved sognepræst Heidi Torp. Efter kaffen vil forfatter Anna Elisabeth Jessen holde foredrag om sin bog 'Hjemsted', der foregår i Sønderjylland under Anden Verdenskrig. Pris: 30 kr.

Skjern - Tarm og Videbækegnen

27. november kl. 19.30. Aktivitets-huset Ringkøbing, Holmelunden 10, Ringkøbing. Adventsmøde med gløgg og fællessang. Undervejs fortæller Mirco Reimer-Elster, formand for Grænseforeningen, om sine visioner for Grænseforeningen. Efterfølgende kaffebord og hyggelig snak. Tilmelding senest den 21. november til 29 26 89 43 eller pmjohannsen@gmail.com. Arrangeres i samarbejdet med Grænseforeningen Ringkøbing og omegn. Pris: 100 kr. (inkl. traktament).

4. december kl. 8.00. Tarm Rutebilstation, Tarm. Juletur til Slesvig By. Der vil være et kulturelt indslag, tid til indkøb i en grænsebutik samt mulighed for fællesspisning. Tilmelding senest den 28. november til 29 26 89 43 eller pmjohannsen@gmail.com. Arrangeres i samarbejdet med Grænseforeningen ➡➡

Ringkøbing og omegn. Pris: 200 kr. (inkl. bus og morgenkaffe med rundstykker).

Viborgeggen

21. oktober kl. 14.00. Medborgerhuset Lunden, Vestergade 74, Silkeborg. Foredraget 'Glücksborgerne' ved historiker Jørn Buch. Arrangeret af Grænseforeningen Silkeborg-Hammel. Tilmelding til jettethorupnielsen@gmail.com eller 27 58 95 41 (SMS). Pris: 60 kr. (inkl. kaffe/te og brød). Det er muligt at tilmelde sig fælleskørsel fra Viborg til Silkeborg ved at kontakte Karen Marie Ravn på 21 84 36 56.

12. november kl. 14.00. Sal 3, Medborgerhuset Lunden, Vestergade 74, Silkeborg. Foredraget 'København-Bonn Erklæringernes 70-årsjubilæum' ved Henrik Becker-Christensen, historiker og fhv. dansk generalkonsul i Flensborg. Arrangeret af Grænseforeningen Silkeborg-Hammel. Tilmelding til jettethorupnielsen@gmail.com eller 27 58 95 41 (SMS). Pris: 60 kr. (inkl. kaffe/te og brød). Det er muligt at tilmelde sig fælleskørsel fra Viborg til Silkeborg ved at kontakte Karen Marie Ravn på 21 84 36 56.

Aarhus

10. november kl. 19.30. Ellevang Kirke, Jellebakken 42, Risskov. Foredraget 'Nazisternes sidste tilflugt' ved Hans Christian Davidsen, kulturredaktør på Flensborg Avis og forfatter. Tilmelding senest 7. november til aarhus@graenseforeningen.dk. Pris: 75 kr.

8. december kl. 19.30. Ellevang Kirke, Jellebakken 42, Risskov. Adventshygge ved organist Bjørn Andersen, der vil ledsage fællessangen på klaver. Vi byder også på

amerikansk lotteri med spændende præmier. Tilmelding senest 5. december til aarhus@graenseforeningen.dk. Pris: 75 kr.

NORDJYLLAND

Vendsyssel

30. november kl. 14.00. Vrå Sognegård, Sdr. Vråvej 11B, Vrå. Foredrag ved Christian Juhl (EL), medlem af Folketingets Sydslesvigudvalg. Efterfølgende adventshygge. Pris: 60 kr. (inkl. gløgg og æbleskiver).

Nordvestjylland

12. november kl. 7.00. Præstegården 10, Thisted, Nykøbing og Skive. Udflugt til Flensborg. Vi besøger Annette Lind, Danmarks generalkonsul i Flensborg siden marts 2024, på Det Danske Generalkonsulatet. Efterfølgende går turen til Helligåndskirken samt Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, hvor Mogens Rostgaard Nissen, leder for bibliotekets forskningsafdeling, viser rundt og fortæller. Frokost på egen regning. Aftensmad spises et sted undervejs hjem. Tilmelding senest 25. oktober til tlf. 20 21 79 64 eller nordvestjylland@graenseforeningen.dk. Pris: 400 kr.

Aalborg

27. oktober kl. 19.00. Vejgaard Bibliotek, Hadsundvej 35, Aalborg. Foredraget 'A.P. Møller Skolens indvielse' ved tilrettelægger Flemming Stentoft, der står bag en dokumentarfilm med unikke optagelser fra 2008, hvor skoleindvielsen fandt sted. Vi ser filmen undervejs.

17. november kl. 19.00. Vejgaard Bibliotek, Hadsundvej 35, Aalborg. Juleafslutning med et musikalsk arrangement ved sanger og pianist Anne-Marie Hassing.

SJÆLLAND

Dianalund & Stenlille

6. november kl. 19.00. Degneparken 1, Dianalund. Oplægget 'Visioner for Grænseforeningens virke' ved Thomas Rathlev Henriksen, generalsekretær for Grænseforeningen siden 1. januar 2025. Pris: 40 kr. (inkl. kaffe, te og kage).

Næstvedeggen

25. november kl. 19.00. Sct. Mortens Kirkes Sognegård, Ostensfeldtsvej 18, Næstved. Besøg af Grænseforeningens formand, Mirco Reimer-Elster, der vil fortælle om arbejdet i foreningen og de kommende planer. Tilmelding senest 18. november til kurt.muusmann@gmail.com eller tlf. 51 25 03 17. Pris: 50 kr. (kaffe og kage).

Ringsted

4. november kl. 19.00. Klostermarkskirken, Ahorn Allé 46C, Ringsted. Sangaften ved Peter Lundager og Marianne Pedersen, der har sammensat et program bestående af efterårets sange. Pris: 50 kr. (inkl. kaffe, te og kage) (75 kr. for gæster).

Sorø

4. november kl. 19.00. "Værkerne", Frederiksvej 27, Sorø. Foredraget 'Min oldefars dagbog fra 1864' ved Per Højland. Pris: 50 kr. (der serveres kaffe).

HOVEDSTADEN

Frederiksborg

25. oktober kl. 14.00. Café Slotsbio, Frederiksværksgade 11C, Helsingør. Efterårsfilm i Café Slotsbio. Vi mødes og ser sønderjyske Frelle Petersens nye værk, 'Hjem kære hjem'. Tilmelding til bent@panikrejser.dk eller tlf. 61 22 92 55. Pris: 100 kr. (inkl. kaffe).

20. november kl. 14.00. Kedelhuset, Fredensvej 12B, Hillerød. Besøg af forfatter Pernille Juhl, der vil fortælle om sine seneste bøger, 'De uendelige år' og 'Med en knivspids kærlighed – Frøken Jensens liv'. Tilmelding til bent@panikrejser.dk eller tlf. 61 22 92 55. Pris: 30 kr. (inkl. kaffe og kage).

Hørsholm, Det Grønne Område og Gentofte

3. november kl. 19.30. Hørsholm Sognegård (indgang fra Ridebanen), Barakstien 2, Hørsholm. Foredraget 'Fra skyttegrav til bispestol' ved Carl Fuglsang-Damgaard, der vil fortælle om sin sønderjyske farfar, Hans Fuglsang-Damgaard, der deltog i Første Verdenskrig og var biskop i København fra 1935-60. Pris: 50 kr. (inkl. sandwich, vin og vand).

København og Frederiksberg

25. november kl. 18.00. Nordre Fasanvej 124b, Frederiksberg. Julemøde med lækker juleanretning og fællessang. Dan Mølholm spiller for. Tilmelding på mail til kobenhavn@graenseforeningen.dk. Pris: 150 kr.

SKAL JERES LOKAL-FORENINGSARRANGEMENTER MED I MAGASINET GRÆNSEN OG MED I ET FYSISK PROGRAM

Så sørg for, at jeres lokalforenings-side på Grænsforeningens hjemmeside er opdateret. Så samler vi alle arrangementerne til magasinet og i et program efter følgende deadline:

Magasinet Grænsen:

Deadline: 7. november 2025.

Udgivelse: 9. december 2025.

Lokalforeningsprogram:

Deadline: 31. oktober 2025.

Udgivelse: 9. december 2025.

Vær opmærksom på, at arrangementer, der optræder i kalenderen, kan være afholdt, når du modtager magasinet Grænsen, da distributionen strækker sig over fem dage.

Grænsforeningen
Peder Skrams Gade 5, 2. sal
1054 København K
info@graenseforeningen.dk
tlf. 33 11 30 63

Protector: Hans Kongelige
Højhed Prins Joachim

Formand
Mirco Reimer-Elster
mre@graenseforeningen.dk

Generalsekretær
Thomas Rathlev Henriksen
th@graenseforeningen.dk

Vision: Hvorfor eksisterer vi?

- Grænsforeningen eksisterer for at fremme og støtte dansk sprog og kultur i Sydslesvig og for at øge kendskabet til og forståelsen for grænselandets forhold.

Mission: Hvorhen vil vi?

- Grænsforeningen vil arbejde for et bredt folkeligt kendskab til forholdene i Sydslesvig og grænselandet.
- Grænsforeningen vil bidrage til en så dansk tilværelse som muligt syd for grænsen.
- Grænsforeningen vil bistå i at styrke de stærke sproglige og kulturelle bånd hen over grænsen.

Aktion: Hvad gør vi for at nå derhen?

- Grænsforeningen bygger bro hen over grænsen ved at pleje eksisterende forbindelser og udvikle

nye fællesskaber mellem det danske mindretal i Sydslesvig og Danmark.

- Grænsforeningens lokalforeninger spiller en nøglerolle i mødet over grænsen.
- Grænsforeningen oplyser om vigtigheden af Danmarks fortsatte støtte til dansk sprog og kultur syd for grænsen.

Værdier: Hvilke principper guider vores måde at arbejde på?

- Grænsforeningen har et historisk ansvar for at støtte det danske mindretal i Sydslesvig.
- Grænsforeningens arbejde er baseret på et åbent og tillidsfuldt samarbejde med flertal og mindretal i grænselandet.
- Grænsforeningens arbejde er baseret på en overbevisning om, at fællesskab er drivkraften bag fremskridt.

Grænsforeningens bestyrelse

Formand: Mirco Reimer-Elster, Glostrup

1. næstformand: Else Tornbo, Sønderborg

2. næstformand: Horst-Werner Knüppel, Skjern

Region Syddanmark

Mogens Ladegaard, Grejs
Jens Overgaard, Aabenraa
Else Tornbo, Sønderborg

Region Midtjylland

Horst-Werner Knüppel, Skjern
Karen Marie Ravn, Kjellerup

Region Nordjylland

Karsten Frederiksen, Brønderslev
Ane Dragsbæk Poulsen, Thisted

Region Sjælland

Stig Andersen, Næstved
Ruth Villadsen, Sorø

Region Hovedstaden

Steen Skovhus, Ishøj
Erling Rørdam, Hørsholm

GRÆNSEFORENINGEN

Moseliget her er fundet i Rendswühren mellem Kiel og Lübeck.

Moselig har holdt flyttedag

Gottorp Slot i Slesvig er lukket i tre år, men moseligene kan ses på
Museum Silkeborg

Af Poul Struve Nielsen

Besøger man Museum Silkeborg Hovedgården fra den 8. oktober i år, kan man se den største samling af moselig i verden i udstillingen 'Mosefolket'. Som noget helt enestående har museet fået lov at låne og fortælle historie om hele fem moselig fra Gottorp Slot i Slesvig. De præsenteres sammen med de kendte danske moselig Tollundmanden og Ellingkvinden i den nye udstilling 'Mosefolket'. "Det er både en glæde og en stor ære, at Tollundmanden og Ellingkvinden får fornemt besøg af

moseligene fra Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen Schloss Gottorf i Slesvig" skriver Silkeborg Museum i en pressemeddelelse.

En renovering af Gottorp Slot, der vil tage ca. tre år, har gjort dette usædvanlige lån muligt. Der er tale om helt enestående skatte, og det er et udtryk for stor tillid og velvilje mellem institutionerne og Danmark og Tyskland, at museet i Slesvig udlåner de uerstattelige fund til museet i Silkeborg.